VYCHOVÁVATEĽ

6
FEBRUÁR
1987
ROČNÍK XXXI
3 Kčs

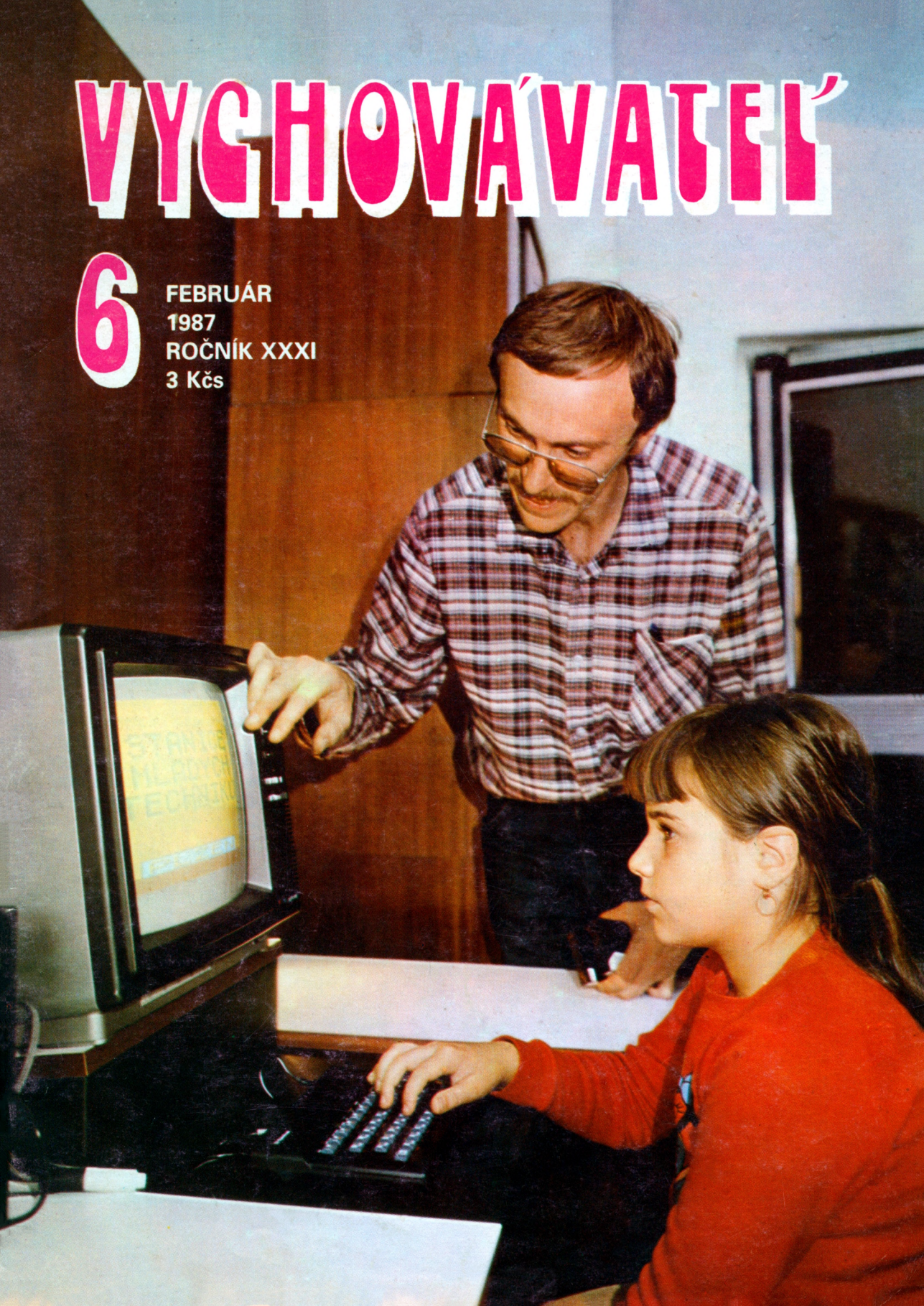

Dětský domov Dagmar v Brně

Dětský domov Dagmar v Brně vychovává v současné době celkem 28 dětí ve věku od 3 let až do úplného sociálního osamostatnění. O tyto děti pečuje celkem 9 pedagogických pracovníků.

Děti žijí ve velmi dobře esteticky vybavených bytech — v heterogenní koedukační skupině v počtu do 10 — v níž se střídají pouze dvě stálé vychovatelky. Přispívá to k nezbytnému pocitu bezpečnosti a naprosté intimity prostředí.

Činnost DD je řízená plánem práce, který mimo jiné obsahuje základní úkol — zvyšování a prohlubování účinnosti komunistické výchovy s cílem formovat komplexním způsobem všestranně rozvinutou, socialisticky myslící a jednající osobnost.

Rozvoj duševních sil podmiňující schopnost dětí rozvíjet intelektuální úsilí za účelem získávání ucelené soustavy vědomostí, dovedností a návyků, umožňujících jejich zařazení do socialistické společnosti, je trvalým, obtížným a náročným úkolem. Jeho výsledky zejména ve školním prospěchu zatím neodpovídají vynakládanému úsilí. Jednou z příčin je relativně pozdní přijetí dětí do DD, takže zanedbání v oblasti sociálního rozvoje je již značné.

Za účelem dalšího zlepšení školního prospěchu jsme uskutečnili některá organizační a výchovná opatření. Zlepšení spolupráce se školou a zintenzivnění domácí přípravy vedlo k tomu, že žádné z dětí nepropadá. Kladem dlouhodobého a cílevědomého působení je bezesporu skutečnost, že téměř 43 % chovanců po ukončení učebního poměru se z vlastní iniciativy zapojuje do různých forem středoškolského studia.

Zájmovou činnost — v zájmu integračního a socializačního procesu — organizujeme převážně mimo prostory domova s využitím institucí a zařízení, které tuto činnost realizují na dobré úrovni. Především to jsou instituce pionýrské — zejména DPM a svazácke — Svazarm a podobně. Zde je u dětí rozvíjena správná orientační politika a aktivita, prohlubování názornosti, vědeckého ateismu a socialistického vlastenectví. Volný čas dětí je rovněž vyplňován individuální spontánní a tvorivou činností, při níž mohou děti plně uspokojovat své potřeby, vyjádřovat tužby a přání.

ZDEŇKA KOČICOVÁ

VYCHOVÁVATEĽ

ČASOPIS PRE VÝCHOVU ŽIAKOV MIMO VYUČOVANIA

Vydáva
Ministerstvo školstva SSR v Slovenskom pedagogickom nakladateľstve, n. p., Bratislava.
Redakcia
Vedúci redaktor: Ján Farkaš
Redaktorky: Janka Dobroňová
Ildikó Benczeová
Grafická úprava: Ľubica Undesserová
Redakčná rada
PhDr. Václav Bláha, CSc., predseda redakčnej rady, PhDr. Helena Bednářová, PhDr. Ing. Jozef Filas, PaedDr. Anna Gallová, Ing. Eva Hlinovská, PaedDr. Ján Kučera, PaedDr. Vlasta Navarová, Rudolf Nechvátal, Dáša Nová, PhDr. Jozef Pavlík, CSc., PhDr. Ján Pätoprstý, Jarmila Pokorová, doc. PhDr. Jiřina Taxová, CSc., RSDr. Jozef Valach, PhDr. Eva Wágnerová, PaedDr. Anna Veselá.
Tlačia Tlačiarne SNP v Banskej Bystrici
Adresa redakcie SPN, Sasinkova 5, 815 60 Bratislava, č. tel. 214 249
Vychádza 10-krát do roka, ročné predplatné 30 Kčs, jednotlivé číslo 3 Kčs.
Rozširuje PNS, informácie o predplatnom podá a objednávky prijíma každý poštový úrad i doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám.6/VII. 813 81 Bratislava
Neobjednané rukopisy sa nevracajú
Registrované SÚTI 7/9
Rukopis zadaný do tlače 19. 11. 1986

OBSAH

M. Beňo: Človek ako najvyššia hodnota (3); V. Hrdličková: Aktuální otázky vzdělávací práce v DD (5); Chce to celého človeka (9); M. Řezníček: Prevence asociálních projevů u dětí a mládeže — III. (10); A. Pavlíková: Záujmová činnosť vo školní družině (14); S perom a zápisníkom v Juhomoravskom kraji (16); J. Lukavský: Pedagogický význam her (18); S. Kosorín: Funkcia telesnej výchovy v príprave mládeže (21); Zaostrené na školské kluby (23); M. Kurinová: Pracovno-technická záujmová činnosť v ŠD osobitnej školy (26); A. Bauer: Další krok kupředu (30); I. Fonodová: Kontinuita etického a estetického (32).

PRIPRAVUJEME

Spolupráca SZM so školou ◆ K tohtoročnému Dňu učiteľov ◆ Prohlubovat a rozšiřovat přípravu vychovatelek pro zájmovou činnost ◆ Podíl ŠD a ŠK na dalším rozvoji výchovně-vzdělávací soustavy ◆ Diagnostický proces pred prijímaním detí do ústavov s výchovno-liečebným režimom ◆ Metodika organizovania matematických súťaží ◆ Hodnoty ve výtvarném umění.

Na titulnej strane:
V učebni pre výuku programovania
Snímka: J. Berger

Dosavadní výsledky ukazují, že stále více chlapců a dívek získává úplné střední vzdělání ukončené maturitou. V současnosti je to zhruba 45 procent příslušného populačního ročníku. Chtěl bych zdůraznit, že tuto převratnou změnu v dějinách našeho školství můžeme porovnat pokud jde o její význam a dosah jen se zavedením jednotné školy v roce 1948, kdy v Československu s konečnou platností zvítězila dělnická třída a pracující lid a naše vlast vykročila na cestu socialistické výstavby.

Pro vzdělávání a výchovu se snažíme vytvářet potřebné podmínky. Usilujeme o to, aby na SOU působili plně kvalifikovaní učitelé všeobecně vzdělávacích a odborných předmětů, mistři odborné výchovy a vychovatelé. Uvědomujeme si, že na nich především záleží, aby se mladý člověk ztotožnil s komunistickými ideály, aby si osvojil vědecký světový názor dělnické třídy, aby si vážil vytvořených společenských a morálních hodnot, a aby podle nich též jednal. Tomu přikládáme velký význam, neboť strůjci nové epochy musí být připraveni bojovat proti nejrůznějším negativním jevům i proti vlastním chybám, které lidi zákonitě doprovázejí, proti projevům buržoazní morálky — a prosazovat do života socialistický životní styl.

Činíme mnohé kroky ke zlepšení materiálně technické základny, ke zvýšení odpovědnosti příslušných resortů a národních výborů za kvalitní přípravu dělnické mládeže a vytváříme předpoklady k tomu, aby školská zařízení byla postupně vybavována moderními stroji a přístroji odpovídajícími didaktické a výpočetní technice.

Z vystúpenia podpredsedu vlády ČSSR MATEJA LÚČANA na XII. medzinárodnej porade o príprave robotníckej mládeže v Nitre.

Idey Februára v našej prítomnosti

Február 1948 znamená v našich národných dejinách významný medzník. Ním sa dovŕšil proces prerastania národnej a demokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú, znamenal definitívnu porážku buržoázie a prevzatie štátnej a politickej moci do rúk robotníckej triedy v štáte.

Toto víťazstvo vytvorilo predpoklady aj pre dovŕšenie zápasu o charakter školy, výchovy a vzdelávania mládeže. Tento zápas viedli pod vedením KSČ mnohí pokrokoví pedagógovia. Výsledkom ďalekosiahlych premien nášho školstva, jeho kvantitatívneho i kvalitatívneho rozvoja, ktorý nemá v našich národných dejinách obdobu, bol školský zákon z 21. apríla 1948. Jednotný postup progresívnych spoločenských síl pod vedením KSČ vo februári 1948 vyriešil všetky základné problémy národnej a demokratickej revolúcie v oblasti výchovy a vzdelávania. Školský zákon z apríla 1948, ktorým sa zjednotil školský systém, a ktorým sa začala uskutočňovať socialistická etapa vývoja školstva u nás, je preto skutočne historickým medzníkom.

Februárové víťazstvo otvorilo cestu nebývalému rozvoju celej našej spoločnosti. Začiatkom bola etapa socialistickej industrializácie a združstevňovania, kultúrny rozvoj vidieka. Pri rozvoji socialistickej školy došlo v rokoch od februára 1948 k veľkým zmenám v živote a práci škôl a výchovných zariadení. Východiskom pre výchovno-vzdelávaciu prácu sa stalo vedecké učenie marxizmu-leninizmu, zmenil sa obsah vzdelávania v súlade s potrebami a rozvojom spoločnosti.

Úspechy, ktoré dosiahla naša spoločnosť v desaťročiach, ktoré uplynuli od historických februárových udalostí, potvrdzujú, že socialistické školstvo prináša pre ďalší rozvoj našej vlasti, výchovu a vzdelávanie mladej generácie nezastupiteľný vklad. Rovnako nezastupiteľný je podiel školstva na príprave kvalifikovaných, ideovo vyspelých kádrov pre všetky odvetvia národného hospodárstva a kultúry.

Naše socialistické školstvo takto vystupuje ako mohutný intenzifikačný faktor ďalšieho ekonomického, kultúrneho a politického rozvoja.

Historickú kontinuitu februára 1948 s dneškom treba vidieť najmä v úsilí o splnenie náročných úloh, ktoré pre školstvo vytýčil XVII. zjazd KSČ. Treba ju vidieť v permanentnej požiadavke skvalitňovania výchovno-vzdelávacieho procesu, v požiadavke úzkeho spájania výchovy a vzdelávania so životom a budovania socialistickej spoločnosti, v zladení prípravy mladej generácie s potrebami rozvoja vedy a techniky, vo vytváraní podmienok pre rozvoj tvorivého myslenia.

V súčasnosti je pozornosť celej spoločnosti a školstva osobitne sústredená na dôslednú realizáciu úloh XVII. zjazdu KSČ a dokumentu Ďalší rozvoj československej výchovno-vzdelávacej sústavy. Ide bezpochyby o náročné úlohy, ktoré znamenajú pokračovanie v ceste, začatej revolučným víťazstvom vo februári 1948. Pripomíname si túto dejinnú udalosť, pretože je pre nás pedagógov, pre celú mladú generáciu, pre celú spoločnosť zdrojom národnej hrdosti, revolučného optimizmu, prameňom tvorivých síl pri budovaní socialistickej spoločnosti.

Generálny tajomník ÚV KSČ a prezident republiky Gustáv Husák o význame tejto historickej udalosti povedal: Veľkosť Víťazného februára je v tom, že definitívne skoncoval s kapitalistickým zriadením v našej krajine. Robotnícka trieda vo zväzku s pracujúcim roľníctvom a pokrokovou inteligenciou pod vedením KSČ dovŕšila vo februári 1948 základnú otázku socialistickej revolúcie — prebratie politickej moci do svojich rúk.

REDAKCIA

Človek ako najvyššia hodnota

PhDr. MATEJ BEŇO, CSc.,
VÚP Bratislava

V pedagogických kolektívoch škôl a výchovných zariadení sa v týchto i nasledujúcich týždňoch a mesiacoch intenzívne študujú dokumenty a materiály XVII. zjazdu KSČ, zjazdu KSS a XXVII. zjazdu KSSZ, pretože bez ich dobrého pochopenia by nebolo možné zjazdovú líniu plniť. Dokumenty a materiály zjazdov sú komplexnou analýzou všetkých podstatných stránok života socialistickej spoločnosti v jeho mnohostranných vzťahoch, vnútorných i vonkajších väzbách. Perspektíva ďalšieho postupu je koncentrovane vyjadrená v stratégii urýchlenia sociálno-ekonomického rozvoja našej spoločnosti.

Komplexnosť a mnohofaktorovosť zjazdových analýz však nevylučuje, ale naopak, predpokladá aj parciálne pohľady na jednotlivé problémy, oblasti, či sféry života spoločnosti vrátane výchovy.

Jedným z možných a veľmi potrebných pohľadov na problémy a aktuálne úlohy komunistickej výchovy mládeže cez prizmu záverov zjazdov je pohľad z hľadiska hodnôt. Zámeru, ktorý motivoval takýto pohľad, predchádzalo a pomohlo uvedomenie si totožnosti predmetu výchovy s centrálnou hodnotou politiky a praktickej činnosti komunistickej strany: „Komunisti vždy videli cesty sociálneho pokroku v celej ich vnútornej zložitosti a protirečivosti. Ale, a v tom je hlavná charakteristická črta komunistického svetonázoru, v centre týchto procesov vždy stojí človek, jeho záujmy a starosti. Život človeka, jeho možnosť všestranne sa rozvinúť, sú najväčšou hodnotou, záujmy spoločenského rozvoja stoja nad všetkým.“ (XXVII. zjazd KSSZ, Dokumenty a materiály. Bratislava, Pravda 1986, s. 23.)

Človek ako najväčšia hodnota je v istom zmysle kľúčom do sveta hodnôt. Totiž, bez poznávacieho a hodnotiaceho subjektu nie je možné predmety alebo javy považovať za hodnoty. Hodnota vyjadruje, aký význam má predmet alebo jav pre jednotlivca a spoločnosť podľa toho, ako môžu uspokojiť ich potreby a záujmy.

V dokumentoch a materiáloch zjazdov je pojem hodnoty dosť frekventovaný, a to nielen v ekonomických súvislostiach. Hovorí sa tam napr. o duchovných, citových, morálnych a svetonázorových hodnotách, hodnotách socialistického spôsobu života, hodnotách života novej spoločnosti, kultúrnych hodnotách i v iných súvislostiach.

Význam a užitočnosť vecí a javov v zmysle ich reálnej hodnoty pre človeka a tiež ich odraz vo vedomí má na výchovu i sociálne formovanie ľudí zásadný vplyv. Človek sa totiž usiluje o to, čo má preň význam, čo je preň pozitívnou hodnotou. To sa vždy istým spôsobom odráža v jeho motívoch, názoroch, postojoch, presvedčeniach a ideáloch, a aj v jeho správaní a činnosti. Sústavu hodnôt si človek utvára v mnohostrannej, najmä však produktívnej činnosti a zároveň už osvojená sústava hodnôt dáva každej jeho činnosti isté zameranie, smer.

Netreba zdôrazňovať, že ten istý predmet alebo jav môže mať pre rôznych ľudí rôznu hodnotu. To isté platí aj o skupinách a triedach, z ktorých najmä spoločenské triedy si vždy utvárajú vlastný systém hodnôt. Konkrétny triedny obsah hodnôt je vyjadrený v ideológii tej-ktorej triedy, v jej svetonázore, morálke, práve a v ďalších formách spoločenského vedomia. Sústava hodnôt, resp.

hodnotová orientácia jednotlivého človeka má (nezávisle na jeho vôli) triedny obsah, ktorým je daný aj stupeň, miera jeho integrity s konkrétnou triedou. Podľa toho hovoríme o socialistickej hodnotovej orientácii, socialistických hodnotách ako o pokrokových, progresívnych. Ich triednym protikladom je v súčasnosti kapitalistický, buržoázny systém hodnôt a jemu zodpovedajúca hodnotová orientácia, ktorá sa už historicky prežila a je spiatočnícka.

Z uvedeného vyplývajú pre výchovu našej mládeže významné úlohy. Práve v tejto súvislosti bolo na XVII. zjazde KSČ povedané, že „je našou prvoradou povinnosťou chrániť deti a mládež pred všetkým, čo ohrozuje ich zdravý vývoj, dbať, aby sa im vštepovali hodnoty socialistického spôsobu života." (XVII. zjazd KSČ. Dokumenty a materiály. Bratislava, Pravda 1986, s. 27).

Vštepovanie hodnôt socializmu mladej generácii je úlohou všetkých zložiek výchovy, najmä však výchovy k marxisticko-leninskému svetonázoru, mravnej, pracovnej a estetickej výchovy. Obsah socialistickej hodnotovej orientácie vychádza a je pevne zakotvený v reálnych prednostiach i možnostiach socializmu. (Bližšie pozri: Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ; Program KSSZ. Nová redakcia, 1. a 2. časť).

Doterajšie prieskumy svetonázorového a morálneho vedomia mládeže svedčia o tom, že väčšina mladých ľudí uznáva a vnútorne prijíma základné hodnoty socializmu. Zaiste je to aj výsledok vplyvu výchovy mimo vyučovania. Na druhej strane „určitá časť mladých ľudí sa správa v rozpore so socialistickou morálkou a normami spoločnosti. Nemôžeme prehliadať javy, ako je ľahkomyseľný vzťah k životu, k jeho hodnotám, neúcta k práci, k ľuďom, vrátane vlastných rodičov, rozličné formy násilia a vandalizmu." (XVII. zjazd KSČ. Dokumenty a materiály. Bratislava, Pravda 1986, s. 27).

Jednou z dôležitých príčin nesprávnej hodnotovej orientácie časti našej mládeže je tiež nepochopenie alebo neznalosť „mechanizmu" formovania hodnôt osobnosti a formovania jej svetonázoru a morálky zo strany vychovávateľov. Hodnoty, ktoré si osobnosť osvojuje, sú jednak kategórie širšie než vedecký svetonázor, alebo ako komunistická morálka, a do značnej miery od nich nezávisia. Dieťa alebo mladý človek môžu mať aj živelne sformovaný hodnotový vzťah k rôznym javom skutočnosti bez toho, aby si osvojili vedecké svetonázorové alebo komunistické mravné nazeranie, poznanie, normy a pod. Inak povedané, istá sústava hodnôt osobnosti sa formuje prv, než sa formujú ucelené základy vedeckého svetonázoru a komunistickej morálky. V praxi výchovy potom nastávajú problémy vtedy a tam, kde napr. osvojovaná svetonázorová idea alebo mravná norma naráža na inak zameranú sústavu už osvojených hodnôt. Napríklad, ak je hodnotový vzťah k iným ľuďom prevažne individualistický, potom každá kolektivistická idea, norma, či pravidlo viac-menej narazia na individualisticky ladenú „hladinu" hodnôt (a to aj vtedy, keď osobnosť uzná opodstatnenosť a pravdivosť vychovávateľom exponovaných svetonázorových a mravných kvalít). Okrem toho kvalita procesu formovania vedeckého svetonázoru a komunistickej morálky sa zvyšuje vtedy, keď vychovávaný sa o efektívnosti použitia predkladaných ideí, pravidiel, noriem ako socialistických hodnôt presvedčí v praxi sám.

Elementárne a základné prvky hodnotovej orientácie osobnosti sa z hľadiska ontogenetického formujú veľmi skoro. Veľký význam tu má rodina alebo náhradné rodinné prostredie. Nezastupiteľný je osobný príklad rodičov, vychovávateľov a učiteľov.

Zo smeru a kvality nastávajúceho urýchleného sociálno-ekonomického rozvoja našej spoločnosti vyplýva potreba socialistickej hodnotovej orientácie mládeže, v procese výchovy ktorej sa presunie ťažisko z doterajšieho reproduktívno-spotrebného typu orientácie na typ produktívno-tvorivý. V tom je predpoklad, ale i záruka formovania človeka ako najväčšej hodnoty socializmu.

Aktuální otázky výchovně vzdělávací práce v dětských domovech

PhDr. VLASTA HRDLIČKOVÁ
VÚP Praha

Hlavní úkoly školství vyplývající ze závěrů XVII. sjezdu KSČ se bezprostředně promítají i do výchovně vzdělávací práce dětských domovů. *Zaměření jejich činnosti spočívá především v dalším prohlubování systematické výchovy a vzdělávání dětí a mládeže, v utváření jejich aktivních postojů, ve vedení k samostatnosti a tvořivosti v myšlení i jednání.* Tyto záměry jsou nezbytným předpokladem pro dobré uplatnění v samostatném životě, pro odpovědné plnění pracovních a společenských úkolů.

Úspěšnému uplatnění mládeže vychovávané v dětských domovech předchází usilovná a dlouhodobá práce výchovných pracovníků, kteří vedle svých pedagogických odborných úkolů plní i povinnosti náležející rodičům. *Jejich výchovné působení se navíc zpravidla nemůže opírat o hodnotné podněty a vzory z rodinného prostředí dětí, naopak, musí jeho nepříznivé vlivy potlačovat, usměrňovat a postupně eliminovat.*

Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech, která *má komplexní a většinou dlouhodobý charakter,* vyžaduje proporcionální uplatňování komunistické výchovy v celé její šíři. Výběr výchovných prostředků, forem a metod musí přitom být v souladu s potřebami a specifickými podmínkami dětských domovů. Účinnost výchovného působení *je značně závislá na citových vztazích, na celkové atmosféře v dětském domově a především na tom, jak si počínají samotní výchovní pracovníci,* s nimiž jsou děti a mládež v neustálém styku, a kteří jsou jim proto také vzorem pro hodnotovou orientaci a politické přesvědčení.

Vzhledem k tomu, že děti přicházejí do dětského domova ponejvíce z rodin s nízkou úrovní mravních kvalit, patří k jedné ze stěžejních oblastí výchovně vzdělávací práce mravní výchova. Je přirozenou součástí každodenního života a zasahuje do rozmanitých činností denního režimu.

Mravní výchova prochází několika na sebe navazujícími a vzájemně se prolínajícími etapami: *od osvojování elementárních návyků kulturního a společenského chování, osvojování mravních pojmů a představ, až k utváření postojů, přesvědčení a kladných charakterových vlastností.*

Od příchodu dítěte do dětského domova je nutné utvářet pracovní a společenské návyky a uplatňovat mravní zásady soužití v novém prostředí. Dítě má v něm podmínky pro doplnění chybějících vědomostí a dovedností a tím pro lepší školní výsledky. *Přispívá to nejen k duševnímu rozvoji, ale vytváří i nezbytný základ pro objasňování a chápání mravních pojmů a představ.*

Zvláštní pozornost je proto nutno v mravní výchově věnovat *vztahu ke svědomité, vytrvalé a soustředěné školní práci,* která je pro žáky základních a středních škol prvořadou povinností. Základem přípravy na samostatný život, na budoucí povolání je jejich vedení k aktivní činnosti, k tomu, aby si uvědomovali, že práce je nejdůležitější povinností i potřebou člověka a neobejde se bez odpovědnosti ani bez dobré organizace. *Hned zpočátku pobytu v dětském domově by mělo být dítě přesvědčováno o tom, že ve výchovné skupině a v celém dětském domově mají všichni stejná práva a povinnosti a postavení každého člena závisí na vlastní aktivitě, ochotě i účasti na plnění osobních i kolektivních úloh.*

Mravní výchovu je zapotřebí stále výrazněji orientovat na prohlubování

citového vztahu k naší socialistické vlasti, k přátelství a spolupráci se Sovětským svazem a ostatními zeměmi socialistického společenství, na správné chápání potřeby socialistické ekonomické spolupráce, na výchovu k míru a k obraně vlasti. V dětských domovech existuje celá řada výchovných prostředků, jak podněcovat zájem o minulost i přítomnost naší vlasti, pěstovat úctu k rodné zemi i mateřskému jazyku. Vlastenecké cítění probouzí a rozvíjí poznávání života lidí a dětí v jiných zemích a v první řadě možnost osobního kontaktu s dětmi z různých regionů a z dětských domovů v zahraničí.

Ve výchově mladé generace se klade velký důraz na formování základů vědeckého světonázoru a na výchovu ideově politickou.

Dětský domov má velmi dobré podmínky k utváření základů vědeckého světonázoru především tím, že *spojuje školní poznatky s praktickými zkušenostmi získávanými ve výchovných činnostech.* Např. při vycházkách, zájmových činnostech, při výletech, pobytu v přírodě, při pěstitelských a chovatelských pracích, při společných oslavách vánočních a velikonočních svátků, seznamování s lidovými zvyky a obyčeji se nabízejí možnosti k pozorování okolního světa a k objasňování přírodních a společenských jevů. *Prostřednictvím vlastního poznání, četby — ale vždy přiměřeně věku — se dá při těchto příležitostech objasňovat i nesprávný náboženský výklad přírodních a společenských jevů, základ pověr, předsudků a víry v nadpřirozené bytosti.* Správné vysvětlování a chápání přírodních a společenských jevů umožňuje, aby tyto vědomosti postupně vyúsťovaly u dětí a mládeže do správných postojů a schopnosti jednat v souladu s osvojenými základy vědeckého světového názoru.

S formováním základů vědeckého světonázoru těsně souvisí výchova politické uvědomělosti a aktivity. Také v ideově politické výchově jsou v dětském domově hlavním východiskem poznatky z vyučování. Ideově politická orientace by však měla být upevňována prostředky, které jsou dětem a mládeži blízké a vzbuzují jejich zájem. Měly by se proto učit pravidelně sledovat a hodnotit politické události v tisku, rozhlase a v televizi, mít dostatek příležitostí k dobrovolné aktivní účasti na akcích pořádaných u příležitosti významných kulturních a politických výročí.

Neformální ideově výchovné působení, zbavené nadbytečného poučování a teoretizování, je důležité pro vyrovnávání se s negativními projevy a formami světového názoru a ideologie, které se v naší společnosti dosud vyskytují a jsou v rozporu s výchovnými záměry dětského domova. Může se s nimi setkávat hlavně mládež, která přichází do styku s vnějším prostředím častěji a je tedy nezbytně nutné učit ji chápat podstatu těchto jevů v jejich souvislostech.

Děti, které jsou do dětských domovů umísťovány z nevhodného rodinného prostředí, se často samy setkaly v nejbližším okolí s jevy, které narušovaly soužití v rodině a mnohdy vedly až k porušování právních norem. Z tohoto důvodu musí být v dětských domovech věnována náležitá pozornost výchově právního vědomí. Nespočívá pouze v objasňování právních norem a podstaty zákonů naší společnosti, ale ve vedení k zodpovědnosti za vlastní chování a jednání, dodržování denního režimu a v uvědomění si nezbytnosti přiměřeného trestu za nedodržování pravidel zakotvených v domácím řádu a denním režimu dětského domova. *Důležité je poukazovat na škodlivost alkoholismu, toxikomanie a předcházet možnému styku s lidmi, od kterých by mohli mladí lidé přejímat špatné podněty a vzory.* Proto má velký význam získávání a zapojování dětí a mládeže do hodnotné činnosti odpovídající jejich potřebám a zájmům, a která je vhodnou náplní volného času.

Právě ve výchově v dětských domovech vystupuje výrazně do popředí význam dobré rodinné výchovy, citových vazeb, názorů, postojů a vztahů mezi rodiči pro život a rozvoj dítěte. *V této souvislosti poukazujeme na důležitost výchovy k manželství a k rodičovství,* která v poslední době nabývá stále více na aktuálnosti ve všech typech škol a výchovných zařízení. *Výchovu k manžel-*

ství a k rodičovství nelze redukovat jen na poučení z anatomie, fyziologie a hygieny, odtrženě od mezilidských vztahů. Naopak, je důležité seznamovat při ní s významem a postavením harmonické rodiny, s jejími základními funkcemi, se zásadami dobrých vztahů mezi jednotlivými členy i s příčinami narušování vzájemného soužití. Vztah mezi chlapci a dívkami i pozdější vztah mezi mužem a ženou by se měly učit děti chápat jako druh sociálních vztahů mezi jedinci, jejichž základ spočívá v obecných mezilidských vztazích funkčních i osobně výběrových. *Tyto vztahy mohou být různého zaměření, kvality, stupně či intenzity a vytvářejí se od dětství v přirozených hrách a činnostech.* V dětských domovech, kde žijí společně chlapci a dívky různého věku, dochází při různorodých činnostech k přirozené dělbě práce, k osvojování sociálních rolí, které jsou základem pro chování, jednání a postoje v rodině a ve společnosti. *Mezi-osobní vztahy, které tak vznikají a rozvíjejí se, přinášejí radost a uspokojení, jsou předpokladem pro pochopení podstaty kamarádství, přátelství i pozdější lásky.* Chlapci a dívky se učí vzájemné úctě, ohleduplnosti, ochotě pomoci druhému, bez nichž se vztahy mezi mužem a ženou, otcem a matkou neobejdou.

Příprava na samostatný život a povolání předpokládá osvojování soustavy vědomostí a dovedností potřebných pro fyzickou a duševní práci. Pracovní výchova by měla obsahovat i vědomosti o organizaci, technice, hygieně duševní a tělesné práce a pěstovat základní dovednosti a návyky praktického charakteru. *Jejím základem je školní učení a příprava na vyučování, které je hlavní soustavnou činností žáků základních a středních škol a přístup k ní může značně ovlivnit celkový vztah k práci.* K osvojování praktických dovedností přispívají činnosti spojené se sebeobsluhou, s plněním povinností souvisejících s organizací života v dětském domově a činnosti společensky prospěšné. Jejich význam spočívá v tom, že vedle praktických dovedností ovlivňují vztah k dětskému domovu, vzájemné vztahy dětí a dospělých, vedou k odpovědnosti za plnění celospolečenských úkolů.

Příležitost pro rozvíjení aktivity, samostatnosti a uplatnění zájmů i schopností v různých oblastech lidské činnosti poskytují zájmové činnosti. Jejich zaměření je značně rozmanité, ale *činnosti estetickovýchovného a tělovýchovného charakteru* bývají v denním režimu zastoupeny nejčastěji a rovněž jejich výchovné možnosti jsou široké.

Velice důležité je získávat děti a mládež pro tělovýchovnou a sportovní činnost a vysvětlovat význam tělesné výchovy pro celkový rozvoj osobnosti: tělesná výchova zvyšuje odolnost a výkonnost v práci a učení, upevňuje zdraví a kladně působí na formování charakterových vlastností.

Nemenší význam se přikládá estetické výchově, která podněcuje emocionální cítění, kultivuje chování, jednání i celkový způsob života. *Důležitým prostředkem pro výchovu vkusu a estetického vnímání je samotné prostředí dětského domova a podíl dětí a mládeže na jeho tvorbě a ochraně.* Vytváření vztahu k nejbližšímu prostředí se pak odráží v širším vztahu k přírodním, kulturním a společenským hodnotám. Ještě ve větší míře je nutné podporovat zájem dětí o hodnotnou četbu a také v dětských domovech v menších obcích umožňovat alespoň příležitostně návštěvu divadel, koncertů, výstav a muzeí.

Nadále se klade důraz na zapojení dětí a mládeže do zájmových organizací mimo dětský domov, kde je škála specializovaných a odborně vedených činností bohatší. Její předností je zároveň možnost širšího společenského kontaktu a obohacování sociálních zkušeností.

Výchovný význam mají rovněž *individuální zájmové činnosti,* které vyžadují jak dobré vybavení dětských domovů vhodnými prostorami, pomůckami, hrami, sportovním náčiním a nářadím, tak i vhodnou motivaci ze strany výchovných pracovníků.

Snaha dětských domovů o správnou orientaci dětí a mládeže v různém sociálním prostředí, která je nepostradatelnou podmínkou sociální přizpůsobivosti a společenského uplatnění, se musí opírat ještě o větší zájem a podporu veřejnosti. Na společných zasedáních a setkáních výchovných pracovníků a zástupců veřejnosti bude

nutno i s využitím sdělovacích prostředků poukazovat na principy a *správné zaměření spolupráce dětských domovů se společenskými organizacemi, podniky a závody.* Je potřebné neustále zdůrazňovat, že zapojení různých výchovných činitelů do výchovně vzdělávací práce dětských domovů se kladně odráží ve společenském uplatnění jejich svěřenců. Zkušenosti potvrzují, že zpravidla ti mladí lidé, kteří našli dobré vztahy a pomoc i mimo výchovné zařízení, osvojovali si zde správné postoje a nalézali nové hodnoty, prožívají v samostatném životě méně nezdarů.

Náročné úkoly, které stojí před dětskými domovy při plnění povinné desetileté docházky a přípravy mládeže na povolání vyžadují, aby výchovná zařízení poskytovala dobré podmínky pro všestranný rozvoj dětí a mládeže. Jedním z hlavních předpokladů je, aby se v denním režimu rovnoměrně střídaly činnosti zaměřené na odpočinek, rekreaci, plnění školních povinností, na zájmovou činnost, péči o pracovní a životní prostředí a umožňovaly aktivní účast na společenském dění.

Zároveň bude nutno *účinněji hodnotit a oceňovat práci výchovných pracovníků dětských domovů,* na jejichž *vztahu k dětem,* odbornosti a zkušenostech jsou výsledky výchovně vzdělávací práce nejvíce závislé.

Z REDAKČNEJ POŠTY

Pod společnou střechou

O životě mladých lidí v domovech mládeže by se dalo napsat dost zajímavých věcí. Každé ubytovací zařízení má svoje zvláštní klíma, které vytvářejí jeho uživatelé. V Domově pracující mládeže varnsdorfské prádelny a skárny jsou ubytovány zahraniční pracovnice z Kuby, Polska, Vietnamu a společně s nimi pod jednou střechou žijí i dívky z míst celé naší republiky. Organizovat pobyt mladých lidí v takovémto složení není lehké a jednoduché. K dobrým vztahům mezi sebou a také ke společnému majetku napomáhají hovory a přednášky z oblasti společenské výchovy, besedy na téma Hygiena mládí — krása. Děvčata společně chodí do divadla, kina, na taneční zábavy. Rády se zúčastňují zájezdů na kulturní pořady v Praze, nebo za přírodními krásami naší země. Dost volného času prožívají v domově. V klubovnách si povídají o svých problémech, zážitcích, snech a zálibách. Zpívají a věnují se společenským hrám. Nejvíce hovoří o módě. Vzájemně si předávají návrhy na oblečení, ukazují, co se nosí na Kubě, jaké kosmetické prostředky používají děvčata v Polsku, jakou péči vlasům věnují dívky ve Vietnamu. Vyměňují si módní časopisy, háčkují, pletou, vyšívají, šijí. Nevidí však jenom svoje zájmy, ale zapojují se i do činnosti při zvelebování prostředí v domově a jeho okolí. Posuzovat, jak se jim v domově líbí nebo

Snímka: M. Louka

nelíbí, je těžké, protože na jejich odpovědi má vliv mnoho faktorů: odloučení od rodičů, velká vzdálenost od svého bydliště, známost s chlapcem, pracovní zařazení, uplatnění zájmů atd. O tom, jak žijí, rozepisují se v dopisech. Za rok jich také dostávají několik tisíc, mnohé s vůněmi zámořských dálek. Došlý dopis pro adresátku znamená i potřebu být na chvíli sama. A to je všemi spolubydlícími respektováno. I v domově velkého kolektivu mladých lidí má každý svoje soukromí.

JOSEF POLÁČEK
Varnsdorf

Chce to celého človeka

Počas našej návštevy Juhomoravského kraja sme navštívili i malebné mestečko Telč. Mali sme možnosť prezrieť si exteriér i interiér tamojšieho detského domova, besedovať s jeho riaditeľom JOSEFOM BARTÁKOM o aktuálnych problémoch vychovávateľskej práce. Prinášame skrátený záznam tohto rozhovoru:

Súdruh riaditeľ, vaša práca bola nedávno ocenená Čestným odznakom vlády ČSSR a ÚRO. Mohli by ste stručne zrekapitulovať svoju doterajšiu pedagogickú činnosť?

— Vždy som sa chcel stať učiteľom, konkrétne učiteľom telesnej výchovy. Pedagogickú fakultu som neskôr skutočne absolvoval, ale s aprobáciou vychovávateľstvo — výtvarná výchova. To som však mal už za sebou niekoľko rokov praxe učiteľa a inštruktora telesnej výchovy. Od roku 1965 sa nepretržite venujem vychovávateľstvu a od roku 1978 som riaditeľom Detského domova v Telči. Vychovávateľstvo chce celého človeka a ja ho mám príliš rád, aby som ho niekedy nechal. To isté platí aj o mojom vzťahu k tomuto kraju. Je to môj rodný kraj, mám ho rád, jeho ľudí i prírodu.

Vaše zariadenie je zvonku vari až príliš nenápadné, o to väčšie prekvapenie čaká návštevníka, keď prejde vstupnou bránou.

— Toto zariadenie existuje od roku 1945. Je to detský domov internátneho typu s kapacitou 30 detí. V súčasnosti tu žije 24 detí, z toho dve v predškolskom veku. Pôvodne tu boli tri veľké izby so železnými posteľami a dve učebne. Rozhodol som sa, že navrhnem prestavbu celého zariadenia. Trval som nekompromisne na svojom s tým, že aj prostredie vychováva. Hoci spočiatku nik neveril v realizáciu môjho návrhu, nebolo naň ani dosť financií a dokonca ani projekt, predsa sme s prestavbou v roku 1982 začali. Po neľahkých začiatkoch sa teraz všetko sľubne rozbieha, projektant rešpektuje naše požiadavky i nadriadené orgány majú pre našu vec pochopenie. Na stavbe sa podieľajú i naši chovanci, pretože sa snažíme uplatňovať výchovu prácou a môžem povedať, že úspešne. Samozrejme, dbáme i na ďalšie zložky výchovy, na sebaobslužnú činnosť, na uvedomenie nutnosti postarať sa o seba. Keď sme pred pár rokmi na Štedrý večer usadili naše deti v novej jedálni a rozsvietili nad nimi lustre, bol to pre ne radostný šok z krásneho prostredia.

Akým spôsobom zabezpečujete kontakt so školou a záujmovú činnosť vašich chovancov?

— Kontakt so školou je veľmi dôležitý. Máme to dohodnuté tak, že my prichádzame do školy podľa vlastného uváženia, podľa potreby. Navyše, jeden z nás je vždy vo výbore ZRPŠ. Táto spolupráca sa osvedčuje v základnej škole, horšie je to však s učilišťami. Iste, treba nám o našich chovancoch písať, no nie až vtedy, keď je žiak na prepadnutie. Pravdou je, že k nám prichádzajú deti z menej podnetného prostredia a škola to nie vždy patrične berie na vedomie. Neraz som musel dodatočne presviedčať učiteľov, že náš žiak vynaložil na osvojenie učiva veľa úsilia, hoci výsledok nebol taký, ako u iných detí.

Pokiaľ ide o záujmovú činnosť, riadime sa zásadou, aby naše deti mali možnosť čo najčastejšie a najprirodzenejšie splynúť s normálnymi deťmi. Preto my v domove žiadne krúžky nezakladáme, ale zato sa staráme, aby naše deti dostali šancu uplatniť sa v inom prostredí.

Mohli by ste sa vyznať zo svojho pedagogického kréda? Aké máte ďalšie predsavzatia pracovné i osobné?

— Už som spomenul svoj vzťah k povolaniu vychovávateľa. Priťahuje ma svojou komplexnosťou, vnútornou dynamikou. Jednoducho, nenechá človeka zľahostajnieť, rutinéri v horšom význame tohto slova sa tu sotva uplatnia. Sám si ešte mienim doplniť kvalifikáciu štúdiom defektológie, pretože badám, ako pribúda defektných detí. Vo voľnom čase, ak mi nejaký zvýši, maľujem, najradšej krajinu, ktorú dôverne poznám. Na šport mi už sotva ostane čas. Vediem sekciu riaditeľov DD v kraji, a tam je vždy o čom rokovať. Napríklad problém vychádzok chovancov. Ja zastávam názor, že tu treba uplatniť zásadu dôvery. (jf)

ZAUJÍMAVÁ EXKURZIA

Žiaci ŠD ZŠ vo Veľkom Šariši pod vedením vychovávateliek navštívili Plemenársky podnik — stredisko chovu koní vo Veľkom Šariši. Upútala ich prehliadka ťažných, ale najmä pretekárskych koní. Nemalú radosť im spôsobil pohľad na čistý pretekársky parkúr, či šantenie mladých žriebät.

Deti obdivovali ťažkú, ale veľmi krásnu prácu ošetrovateľov koní a čisté prostredie areálu, v ktorom „kraľujú štvornohí priatelia detí". Do celej problematiky chovu koní ich veľmi pútavo uviedol MVDr. Holakovský, ktorý zároveň získaval žiakov do jazdeckého oddielu.

Dobre pripravená exkurzia zanechala v našich žiakoch krásnu spomienku a určite prispela k prehĺbeniu lásky žiakov ku zvieratám a záujmu o prácu ošetrovateľov koní.

JANKA ŠAROSSYOVÁ
ŠD ZŠ Veľký Šariš

PRÁCE KABINETU VMV

V systému kabinetů OPS Žďár nad Sázavou pracuje kabinet VMV pod vedením okresní metodičky J. Zobačové a metodiček V. Vejtové, O. Macháčkové a J. Dvořákové.

Kabinet poskytuje metodickou pomoc vychovatelkám, 71 oddělením školních družin a 2 odděleními školních klubů na základních školách dvěma odděleními školních družin a jednomu klubu na zvláštních školách.

Prevence asociálních projevů u dětí a mládeže

PhDr. MATOUŠ ŘEZNÍČEK

část III.

Modely speciální prevence

V prvé části jsme se zabývali obecnými souvislostmi asociálního vývoje u dětí a mládeže, v druhé jsme nastolené otázky dále zúžili. Ve třetí části nám půjde o stručný popis modelů speciální prevence asociálních projevů v podmínkách Prahy u středoškolské mládeže. *I když se domníváme, že těžiště prevence by se mělo posunout hlouběji do dětského věku, z hlediska současné situace bylo nutné respektovat konkrétní společenskou potřebu.*

Nejdříve považujeme za důležité se zmínit o metodice přístupu k žákům z hlediska speciální prevence. Neodpovídalo by podstatě řešeného problému, kdybychom systémový přístup redukovali pouze na jeho organizační aspekt. Zmíníme se tedy alespoň o některých zásadách metodiky preventivně orientované resocializace, a to v celé její škále: od působení třídního učitele, přes ambulantní přístup pedagogicko-psychologické poradny, až k terénní práci sociálního kurátora, či působení ve specializovaném zařízení.

1. Zásada individuálního vztahu zdůrazňuje skutečnost, že osobnost terapeuta, vychovatele, kurátora, vztah, který je schopen a ochoten tvořit, se stává základní jednotkou. Společenský kontext, atmosféra, prosociálnost interakcí mezi dospělými se zde stává nutným předpokladem pro sociální učení, ale současně je to pro jedince terén mnohdy první zkušenosti s emočně nasycenou, akceptabilní atmosférou. Druhou stranu této zásady tvoří skupinový aspekt. *Pokud ponecháme řešení případu pouze v rovině individuálního vztahu a neposuneme řešení na úroveň skupinové dynamiky, pomíjíme závažnou etiologickou skutečnost.* Můžeme říci, že z hlediska věku i vzniku asociálních poruch je skupinová dynamika nezbytným elementem působení.

2. Při skupinové psychoterapii asociálních poruch je nutné řešit zásadní otázku autosanačního potenciálu skupin dětí (žáků, svěřenců) s asociálními problémy. Je zákonité, že v těchto skupinách převažuje negativní soudržnost nasměrovaná vůči všemu, co připomíná společenské

normy, hodnoty atd. Abychom zvýšili autosanační potenciál skupin, je nezbytné, aby skupinové dynamice předcházela „nukleární" socioterapie v rámci individuálního vztahu. Druhou nezbytnost vidíme v charakteru role terapeuta, vychovatele, resocializačního pracovníka. *Role angažovaného resocializačního pracovníka je podstatně jiná než ve skupinách neurotiků.* Důraz na neverbální komunikaci, činnost, laskavou důslednost, zvýšenou nárokovost, která prověřuje hladinu individuálního vztahu, akcent na terapeutickou zpětnou vazbu „zpevňující" emoční nasycení atmosféry, to jsou jen logické důsledky.

3. Z předcházejícího plyne další zásada. Při resocializačním působení platí, že p r o b l é m i n d i v i d u a l i z u j i pouze do té míry, jak jsem schopen ovlivnit pochopení a přijetí v skupině, komunitě, nějakého celku. Jestliže není ostatním jasný můj individuální postup, vznikají komplikace z hlediska systému práce.

4. Při práci s asociálním klientem se nevyhneme s p o l e č e n s k é m u t l a k u. Představa, že delikventně strukturovaný mladistvý sám vyhledá pomoc pedagogicko-psychologické poradny, je poněkud neobvyklá. *Tedy problém „motivovanosti" na jedné straně a nutnosti „pomoci" ze strany společnosti se řeší na základě míry společenského tlaku.* Z hlediska speciální prevence je důležité řešit situaci s co nejmenším společenským tlakem. Tam, kde se obejdeme bez zvýšeného tlaku, roste efektivita působení na vlastní rozhodování, sebevýchovu, vnitřní potřebu změny atd. *Paradox formování odpovědnosti ve „vnucených" situacích jsme již uvedli v minulé stati.*

Přejdeme teď k realizovaným krokům odboru školství NVP s poznámkou, že na začátku bylo rozhodnutí rady NVP č. 178 z 19. 6. 1985, zřídit specializované Středisko pro mládež NVP. Toto pracoviště se orientuje na koordinaci speciální prevence na území Prahy a vedle této činnosti se zabývá specializovanou ambulantní činností, krátkodobě lůžkovou fází resocializace na žádost rodičů i národních výborů. Tím se doplnila společenská potřeba rychlého umístění typu první sociální pomoci s vysokou variabilitou dalších opatření a postupů. Odbor školství NVP, jako iniciátor budování modelu speciální prevence, realizoval tyto konkrétní kroky:

1. Bylo vytvořeno *počítačové centrum pro centralizaci informací o signálech negativního vývoje* v rámci středního školství. Vyřešena je etická stránka této otázky.

2. Vedle centralizace informací o negativním vývoji od záškoláctví až po zneužívání návykových látek *se podařilo překlenout meziresortní bariéry mezi orgány a institucemi.*

3. Velmi plodná spolupráce mezi Pedagogicko-psychologickou poradnou hlavního města Prahy a Střediskem pro mládež vyústila do podoby d e-

ZO ŽIVOTA

Činnost v uplynulém roce byla hodnocena velmi dobře. Pozitivně byly hodnoceny semináře, školení, vzorové hospitace, metodické návštěvy metodiček, řešení aktuálních otázek ŠD v okrese — spolupráce s učiteli, rodiči, výměna zkušeností o nových a netradičních metodách práce. Dobrá pomoc byla poskytnuta i začínajícím a nekvalifikovaným vychovatelkám. Patronáty zkušených vychovatelek, metodická pomoc okresní i obvodních metodiček jim pomohly překonat počáteční potíže. Zhodnocení úspěšné dlouholeté práce ŠD v okrese se uskutečnilo na celookresní konferenci ŠD, kde se též dostalo ocenění nejlepším a nejzkušenějším vychovatelkám udělením čestných uznání.

Na dobrou práci v loňském roce navazuje činnost v letošním školním roce. Počítá se s proškolováním vychovatelů bez odborné pedagogické praxe, budou organizovány semináře pro začínající vychovatelky, dále vzorové hospitace v jednotlivých obvodech, výměna zkušeností, exkurze. Pozornost se soustředí na rozvoj zájmové činnosti se zaměřením na výpočetní techniku, využití volného času dětí a mládeže a řadu dalších akcí.

JOSEF PAVLÍK
Bystřice nad Pernštejnem

K SVIATKU MDŽ

Medzinárodný deň žien je deň, ktorý je vždy akýsi teplejší, nežnejší a plný prísľubov.

Pre našu ŠD je už samozrejmosťou pozdraviť a drobnou pozornosťou pote-

šiť v tento deň ženy v Klube dôchodcov vo Valaskej a v Dome dôchodcov v Hronci. Kultúrnym programom, srdečným slovom, svojou prítomnosťou sprí-jemňujeme ich jesenné dni života.

Snažíme sa u detí pestovať pekný, úctivý vzťah k staršej generácii. Veď láska a úcta k nim by sa mali stať prirodzenou a trvalou súčasťou ich každodenného života.

Aby naše návštevy neboli ojedinelé, využívame aj iné príležitosti k podobným podujatiam, napr. Novoročné stretnutie, Október — mesiac úcty k starším a iné.

Sú to chvíle, keď starším spoluobčanom vyjadrujeme úctu a vďaku za ich plodný, prácou naplnený život a zároveň do mladej generácie zasievame semeno porozumenia, úcty a lásky k človeku. Padne na úrodnú pôdu, vyklíči a po rokoch prinesie zaslúženú úrodu v podobe citlivého prístupu k ľuďom.

Ľ. KUČEROVÁ
ŠD ZŠ Valaská

ELEKTRONICKÉ HRY V ŠD

V současné době se do popředí dostává úkol uskutečňování programu elektronisace i ve školství, který má své zvláštnosti. V mladším školním věku jde především o motivaci dětí pro budoucí práce s elektronikou a počítači. Jde tedy o seznamování formou hry. V minulém školním roce jsme se také na tento úkol více zaměřili, hlavně v době přípravy na vyučování. Šlo především o prohlubování a upevňování učiva z matematiky, českého jazyka, prvouky a dopravní výchovy.

pistážního instrumentu, který byl experimentálně ověřen a bude dále precizován. *Vzhledem k tomu, že tato depistážní karta byla přijata i odborem sociálních věcí NVP, vzniká reálná možnost koncentrovat informace ve větším rozsahu.*

4. Byly vytvořeny podmínky pro fungování modelů (instruktáže pro výchovné poradce škol, vytvoření výchovně léčebného pracoviště, které se bude zabývat lůžkovými formami působení na mladistvé toxikomany a pod.).

Model A — Speciální prevence asociálních poruch v oblasti středního školství (celopražský model)

Model B — Speciální prevence asociálních poruch u dětí a mládeže v rámci správního obvodu (Praha 9)

Model C — Speciální prevence na středním odborném učilišti s vysokou koncentrací projevů asociálního charakteru

V současné době realizace je nejdále rozpracován model C. Modely A, B byly uvedeny do pohybu od 1. 9. 1986 na základě předcházejících dílčích zkušeností.

Model A

Vychází z úlohy třídního učitele, mistra a výchovného poradce na příslušné škole nebo školském zařízení. *Jestliže je zachycen signál negativního vývoje, pak se zakládá depistážní karta u žáka.* Kartu zpracuje ten, kdo signál zachytil a konzultuje celý případ s výchovným poradcem, který je garantem dalšího rozhodnutí jak případ řešit. *K tomuto úkolu byl zpracován podrobný návod práce s depistážní kartou a v instruktážích pro výchovné poradce byly probrány veškeré podrobnosti.* Je tedy na výchovném poradci, aby rozhodl o způsobu řešení. Jestliže je podle jeho názoru reálné (v komunikaci s učitelem, mistrem atd.), že případ lze řešit v podmínkách školy, vyplní příslušné rozhodovací schéma. Jestliže požaduje pomoc pedagogicko-psychologické poradny, orgánu péče o dítě, zdravotnické instituce nebo specializovaného střediska, může se pomocí depistážní karty na ně obrátit. Kartu vyplní dvojmo, jedna jde vždy do Střediska pro mládež NVP a druhou použije jako kartotéčního štítku. *Tím se zároveň sjednocuje veškerá administrativa, a to nejen v oblasti školství.* Informace jdou vždy do Střediska. Naznačené funkce modelu v podstatě realizují zásady speciální prevence: koncentrovat informace, koordinovat činnost a působení, určit konkrétní odpovědnost za řešení daného případu. *V případě, že selhávají možnosti dané instituce, (jsou překročeny možnosti organizační a metodické) je možno okamžitě požádat o kontinuitní pokračování péče v některém z dalších subjektů modelu.* Středisko pro mládež příslušnou kartu postupuje k doplnění např. orgánu péče o dítě a získané informace zpětně postupuje např. vedoucímu pedagogicko-psychologické poradny, který určí další po-

stup směrem k výchovnému poradci, případně uvolní tuto informaci pro širší použití na škole. Je nám známa citlivost těchto informací, a proto jsou tyto informace složitým způsobem jištěny, aby nedošlo ke zneužití.

Model B

Na základě výsledků výzkumu (Výzkumný ústav kriminologický při GP ČSSR, VŠ SNB) byl aplikován tzv. Model Mělník-Levice do podmínek konkrétní věkové skupiny a podmínek správního obvodu.

Centrálním prvkem zde je národní výbor, který prostřednictvím Správní komise OPD řídí a koordinuje veškeré aktivity v rámci preventivních zásahů. Vzhledem k rozsahu (od 10 do 18 let) považujeme za nezbytné, aby národní výbor měl reálnou možnost okamžitého umístění do specializované péče a to buď bez přerušení docházky do školy, nebo s různě odstupňovaným přerušením. Veškeré okolnosti postupu se řídí „potřebou" případu, potřebou změn, výsledky, kterých bylo dosaženo. Vnější limity jsou druhořadé.

Význam funkce národního výboru vyplývá ze zákona o rodině. Informační sféra zůstává ve stejném složení jako je tomu u modelu A, pouze s tím, že počítačový program je přizpůsoben na podmínky konkrétního pražského obvodu.

Model C

V tomto modelu se realizuje potřeba velkého pražského učiliště řešit problémové jevy ve vysoké koncentraci. *Jedinci zde přicházejí jako „problémoví" již ze základních škol, přičemž složení dosahuje u některých učebních oborů až 60 % hladiny.* Tím vzniká zcela specifická skladba tříd a výchovné působení se přibližuje podmínkám výchovných ústavů pro výkon ústavní a ochranné výchovy. *Proto bylo navrženo přenést těžiště práce s těmito jedinci do odpoledních činností. Tím vznikla pobočka Střediska pro mládež přímo na učilišti.* Preventivní působení probíhá v ambulantních podobách ve spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou. Připravují se takové formy jako víkendové pobyty mimo Prahu, práce s celými rodinami (i víkendového charakteru), je akcentován faktor využití volného času, skupinová psychoterapie podle povahy problému atd.

Samotný model vychází ze specifických podmínek učiliště a jen díky aktivitě vedoucích pracovníků bylo možno experimentálně ověřit celou metodicko-organizační stránku modelu.

V myšlenkové zkratce jsme se pokusili popsat přístupy k problému asociálního vývoje u některých dětí a mladistvých v podmínkách hlavního města. Díky podpoře státních a stranických orgánů se podařilo překlenout existující bariéry a přes celou řadu problémů se rýsuje možnost systémového uspořádání preventivních činností. Současnou fázi realizace označujeme jako výchozí.

ZO ŽIVOTA

Protože těchto pomůcek je nedostatek, snažili jsme se sami o jejich zhotovení. Jako základu jsme použili elektrohry, např. Malá zoologie, násobilka, vypracovali jsme i další programy jako soubor dopravních značek; plody, ovoce, zelenina; poznáváme houby; doplňování vět; tvoření slov; sčítání a odčítání v rámci učiva prvních a druhých tříd.

Kromě těchto vlastních pomůcek používáme další, kde si mohou děti ověřovat své znalosti.

Největší zájem děti projevili o vyučovací přístroj KE 31, který je také prodáván, a pro který bylo zhotoveno několik programů jak pro školní, tak i předškolní věk. Slouží dobře i starším dětem. Například pro nejmladší děti je vhodný program Škola hrou, kde si při jednotlivých úkolech cvičí hlavně postřeh, vedou k porovnání velikostí, tvarů, pomáhají dětem v orientaci v prostoru, všímají si věci mezi sebou a podle toho je třídí. Pro starší děti je vhodný program pro dopravní výchovu — Křižovatky, kde si formou testů ověřují znalosti při řešení dopravních situací na křižovatkách. Stejně tak jsou vhodné dopravní značky.

U dětí slouží výborně program pro český jazyk — procvičování pravopisu. Tady mají za úkol správně doplnit hlásky —i, —y ve slovech a pomocí světla — zelené a červené — si ověřit správnou odpověď.

Práce s těmito pomůckami se nám osvědčila. I když je pro vychovatelky náročnější na přípravu, pro děti je zajímavá a přitažlivá.

L. BŘEZINOVÁ
ŠD ZŠ Úvaly

Zájmová činnost ve školní družině

Zájmová činnost ve školní družině je organickou součástí pravidelné výchovně vzdělávací práce. Koná se v době pro ni vyhrazené v týdenním rozvrhu činností, ale její prvky mohou být podle povahy součástí i všech jiných činností, které se ve školní družině konají. *Obsahově vychází z námětů Výchovně vzdělávací činnosti ve školní družině (příručka pro práci vychovatelek) a slouží k široké základní zájmové orientaci v různých činnostech společenskovědního, pracovnětechnického, přírodovědného, estetickovýchovného, sportovního a branného zaměření.* Žáci se mají ve školní družině postupně seznamovat se všemi hlavními druhy zájmové práce jako základu pro další rozvíjení zájmů vyhraněnějších.

Dílčí zaměření jednotlivých oblastí zájmové činnosti:

Estetickovýchovná zájmová činnost zahrnuje činnost výtvarnou, hudební a literární. S těmito činnostmi souvisí i estetický vztah k životnímu prostředí. Tato oblast nabývá při zájmových činnostech ve školní družině velké šíře a zasahuje i do ostatních druhů činnosti.

Ve výtvarných činnostech převládá kresba a malba. I když kresba a malba je spojena s řadou různorodých činností, v řadě školních družin sklouzne do nenáročného „volného" kreslení. Velmi málo je ve většině školních družin zastoupeno prostorové vytváření a modelování. Oba druhy činnosti vedou *k rozvíjení prostorové představivosti* a při modelování si žáci osvojují znalosti o vlastnostech materiálů, technologii jejich zpracování a zároveň pracovní dovednosti a návyky. Výtvarně technickou stránkou činnosti se nenásilně vytvářejí žádoucí vztahy s technickou výchovou, a proto je zapotřebí věnovat těmto činnostem patřičnou pozornost.

V hudebních činnostech je situace ještě složitější. Přesto, že na každé škole je sada dětských lehkoovladatelných nástrojů a v každém oddělení jsou děti, které navštěvují LŠU, má hra na nástroje nulovou frekvenci. *Ostatní druhy činností — zpěv, tanec a poslech — se sice ve výčtu objevují, ale ne na odpovídající úrovni.* Je vidět, že s hudební zájmovou činností si většina vychovatelek neumí poradit.

Mezi **činnostmi literárními** převažuje četba. Rada školních družin plně využívá v této oblasti možností spolupráce s lidovými knihovnami. *V literárních projevech by měl být kladen důraz na dramatickou činnost i proto, že základem dramatické výchovy v novém pojetí je osobnostní rozvoj na základě praktických cvičení.*

Pro estetickovýchovnou zájmovou činnost jsou významné všechny aktivity, ve kterých se uplatňuje estetický vztah ke skutečnosti — kulturní akce, různé typy vycházek, přehlídky činností, besedy apod.

Přiměřená pohybová aktivita je nezbytnou podmínkou zdravého vývoje. *Sportovní zájmová činnost* má však poskytovat žákům i možnosti poznávat různé druhy sportu a podněcovat je k jejich aktivnímu provozování. *V porovnání s rekreačními činnostmi by měla poskytovat příležitost k aktivitám rozmanitějším.*

Pro všeobecný rozvoj pohybových schopností je nutná všestrannost. Činnost by proto měla být zaměřena na vybrané prvky z atletiky, gymnastiky, sportovních her, turistiky a podle místních podmínek na plavání, bruslení, lyžování nebo jiné sporty. Za základní náplň těchto činností se ve školní družině považují činnosti přirozeného charakteru, které vyhovují mentalitě žáků mladšího školního věku. *Důležitost je přikládána zejména činnostem, které je možno konat v přírodě.* Těmto požadavkům velmi dobře vyhovuje turistika. Vhodná je zejména pro prázdninovou činnost. Je tedy velká škoda, že v některých školních družinách je zcela opomíjena.

Problematiku branné zájmové činnosti ve školní družině je třeba chápat komplexně. Žáci mladšího školního věku si osvojují branné prvky zejména *formou branných her,* soutěží a akcí, při oslavách významných dnů regionálního i celostátního významu. Proto tato činnost těsně souvisí jak s oblastí společenskovědní, tak se sportovní zájmovou činností.

Některé činnosti mohou být úspěšné pouze při využití možností, které poskytují společenské organizace (Svazarm, ČSČK, SPO a další). Platí to zvláště o oblasti protipožární ochrany a první pomoci.

Dopravní výchova *je v činnosti školní družiny nově přiřazena do obsahu tělovýchovné a sportovní činnosti.* Prolíná však činnostmi všemi. Žáci by měli získávat nejen základní vědomosti nezbytné k bezpečnému pohybu v silničním provozu, ale i potřebné praktické zkušenosti.

Praktické činnosti jsou k teoretickým v poměru 3:2. Vzhledem k velkému počtu dopravních nehod zaviněných dětmi *bude*

zapotřebí dopravní výchovu nenásilně zdůrazňovat při každé vhodné příležitosti, tedy i v ostatních zájmových činnostech.

Společenskovědní zájmová činnost patří k oblíbeným činnostem žáků mladšího školního věku. Jejím smyslem v podmínkách práce školní družiny je věku přiměřeným způsobem rozvíjet zájem žáků o společenský život v naší zemi, ostatních zemích socialistického společenství a ve světě vůbec. *Při navazování zájmů by proto vychovatelky měly postupovat od jevů a skutečností nejbližších, sledování života kolem sebe s přihlédnutím k regionálním aspektům místa a postupně rozšiřovat zaměření až po pozornost k dění ve světě.*

Ze společenského hlediska je potřebné rozvíjet zvláště oblast pracovně technické a přírodovědné zájmové činnosti.

Těžiště přírodovědné zájmové činnosti má spočívat především v praktické činnosti, protože slovní poučení získávají žáci v dostatečné míře při vyučování.

Nejčastější činností je pozorování přírody na vycházkách, *které je však spojeno i s ochranou přírody i sbíráním přírodovědného materiálu* a mělo by se realizovat převážně různorodými praktickými činnostmi. Menší frekvence těchto dalších činností odpovídá kvalifikaci vychovatelek i stavu vybavenosti školních družin.

Vychovatelky by měly využívat zvlášť úzkého vztahu žáků mladšího školního věku ke zvířatům a zaměřovat přírodovědnou činnost k poznávání způsobu jejich života i k poznání významu živočichů v souvislosti s přirozenými životními podmínkami.

Pracovně technická zájmová činnost zahrnuje práce s různým materiálem, montážní, demontážní a konstrukční práce nové i činnosti zaměřené na seznamování s prvky elektrotechniky a elektroniky.

Nejčastěji se ve školních družinách pracuje s papírem a drobným materiálem, nejméně se dřevem.

Měla by podporovat *rozvoj přirozené touhy dětí po aktivním uplatnění v oblasti techniky, rozvíjet jejich technické myšlení a představivost.* Vychovatelky by proto měly věnovat větší pozornost technickému modelářství, učit žáky zacházet s elektrotechnickými a elektronickými hračkami, hrami, stavebnicemi a přístroji a seznamovat je s principy jejich činnosti. *Hodnotnou průpravou ke konstrukčním hrám a hrám se stavebnicí mohou být u najmladších žáků různé skládánky z papíru.*

Pro zlepšení stavu v oblasti pracovně technické a přírodovědné zájmové činnosti ve školních družinách *je nutné perspektivně zajistit proškolení všech vychovatelek.* Zajištěno by mělo být i odpovídající vybavení a sady metodických příruček. *Ve spolupráci n. p. Komenia a VÚP byla zpracována již řada pomůcek pro pracovně technickou zájmovou činnost „Co umějí dovedné ruce" (práce s papírem, s textilem a drobným materiálem) a připravuje se řada pro přírodovědnou zájmovou činnost „Vycházky do přírody" (jaro, léto, podzim, zima).* Rozšířeny by měly být i pořady TVŠ pro školní družiny a kluby, které by poskytovaly základní informace a inspirace pro obě preferované oblasti zájmové činnosti.

Závěrem lze konstatovat, že při organizaci zájmové činnosti by měly vychovatelky promyšleně využívat určitou specializaci, získanou v souvislosti se svým vzděláním, která jim umožňuje kvalifikovaně rozvíjet určitou oblast zájmové práce. Zároveň by měly na určité úrovni ovládat i ostatní oblasti zájmové činnosti, aby mohly žáky seznámit se všemi druhy aktivit.

Snímka: A. Mikla

Protože tomu tak dosud není, je ve většině školních družin pozornost zaměřena jen na některé tradiční činnosti.

Z hlediska komplexnosti komunistické výchovy a současných požadavků na všestrannost rozvíjení osobnosti žáků v zájmové oblasti je třeba tento stav změnit.

Při zájmové činnosti je nutné opírat se o znalosti a zkušenosti dětí z mateřské školy, o poznatky z vyučování příslušných předmětů na 1. stupni ZŠ a přihlížet i k poznatkům a zkušenostem, které žáci získávají z hromadných sdělovacích prostředků, při práci v zájmových oddílech PO SSM, při zájmové činnosti ve společenských organizacích a institucích i individuální zájmové činnosti doma. Práce školní družiny by tuto spontánní zájmovou činnost měla vhodně usměrňovat.

PhDr. ALENA PAVLÍKOVÁ
VÚP Praha

Počas návštevy Juhomoravského kraja sme mali možnosť pobudnúť v Jihlave. Tu, v Základnej škole na Leninovej ulici pôsobí ako vedúca vychovávateľka školskej družiny súdružka VĚRA COPOVÁ. Súdružka Copová pôsobí v tejto funkcii už 25 rokov a za ten čas získala veľa skúseností z riadiacej i priamej výchovnej činnosti. Požiadali sme ju, aby sa o svoje poznatky podelila i s čitateľmi Vychovávateľa:

V JUHOMORA

Počas tých dvadsaťpäť rokov som sa neustále učila, vzdelávala, hľadala nové formy práce, ktoré som vždy ochotne odovzdávala mladším kolegyniam. Robím tak dodnes. Od roku 1975 vykonávam i funkciu vedúcej kabinetu VMV v rámci okresu. Každoročne spracúvame plán, v ktorom vždy prihliadame na názory súdružiek vychovávateliek. Za tie roky, čo som v tejto funkcii, sme spoločne uskutočnili mnoho vydarených akcií a podujatí.

Mimoriadny zreteľ sme kládli na estetickú výchovu, na výchovu k voľbe povolania, na zjednotenie kritérií výchovných pracovníkov pri posudzovaní ústneho a písomného prejavu detí. Nikdy sme nezabúdali na pomoc mladým i neaprobovaným vychovávateľkám. Sledovali sme ich prácu celý rok v metodickom združení.

Za veľmi vydarené považujem podujatie s názvom Životné prostredie súčasnosti a budúcnosti. Bola to prednáška lektora socialistickej akadémie dr. Růžičku spojená s premietaním diapozitívov. Športovo-branná sekcia usporiada každý rok pre všetkých žiakov Jihlavy, navštevujúcich ŠD, súťaž branných hliadok a súťaže v loptových hrách.

V školskom roku 1984/85 sme ukončili 5-ročný cyklus priebežného vzdelávania vychovávateliek ŠD a ŠK, ktorého vyvrcholením bola celookresná konferencia. Tu sme odovzdali 22 výchovným pracovníkom uznania za dlhoročnú záslužnú prácu.

Ako sa ja ako metodička dostávam na jednotlivé pracoviská v okrese? Pravdupovediac, potrebovala by som oveľa väčší kontakt s týmito pracoviskami. Podľa môjho názoru by okresná metodička mohla mať jeden deň v týždni k dispozícii na hospitácie. Súčasná prax je taká, že hospitácie vykonáva vedúca vychovávateľka tej-ktorej ŠD ZŠ, eventuálne riaditelia škôl, či ich zástupcovia s príslušnými okresnými školskými inšpektormi. V niektorých prípadoch si školský inšpektor vyžiada i okresnú metodičku.

V snahe vyjsť v ústrety požiadavkám vychovávateliek sme vydali niekoľko metodických materiálov: Metodický list k plánovaniu práce v ŠD, Vychádzky, exkurzie a ich využitie v činnosti ŠD so zameraním na výchovu k voľbe povolania, Moderná výtvarná výchova — nové materiály, Využitie brannej výchovy v ŠD, Príprava žiakov na vyučovanie a iné.

Podnety pre svoju prácu čerpáme prevažne z časopisov (i z Vychovávateľa); teraz nám pomáha aj Komenium. Konečne vydáva pomôcky aj pre ŠD (čo v minulosti nebolo). V tomto smere to majú nepomerne lepšie materské školy. Niektoré z týchto vecí dostávame ústrednou dodávkou cez materiálové stredisko. Nie je toho veľa. Najviac ma rozčúli, keď súdruh

Snímka: V. Copová

vedúci povie, že prišli len omaľovánky. Tie podľa mňa nemusia vôbec chodiť ústrednou dodávkou.

V rámci okresu máme 36 školských družín a 4 školské kluby (na Kolářovej a Rošického ulici v Jihlave, v Třešti a v Kališti).

Je známe, že priestory pre ŠD a ŠK v našom okrese sú málo vyhovujúce, napriek tomu sa súdružky vychovávateľky veľmi snažia a odovzdávajú vynikajúcu prácu.

O spôsoboch využívania prázdninového obdobia vo výchovných zariadeniach Juhomoravského kraja nás informovala vedúca kabinetu VMV pri KPÚ v Brne HELENA KŘIŽANOVÁ:

VSKOM KRAJI

V průběhu každých prázdnin se při okresních domech pionýrů a mládeže zřizují městské tábory, které pracují ve spolupráci se školními družinami pod záštitou ONV za aktivní pomoci složek NF.

Tábory zajišťují pro děti každodenní polointernátní pestrou a zajímavou činnost obdobnou činnosti a režimu v pionýrských táborech se stravováním a odpočinkem. Co všechno děti v městských táborech čeká? Závody s použitím šifrování, soutěže na dopravních hřištích, soutěže s protipožární tématikou, stavba stanů, soutěže ve střelbě, terčové závody, úpolové hry, soutěže pro plavce i neplavce na koupalištích i v krytých bazénech, turnaje ve vybíjené, hledání pokladu, hon na lišku, štafetové a míčové hry, filmové představení, společensky prospěšná práce, turnaje ve společenských hrách, táborové hry a tanečky, výtvarné soutěže, branné hry v lese, karneval, dopoledne na letišti, kopaná, dva celodenní výlety, odpoledne na lodičkách a další zajímavosti, které pomáhají správně využít prázdninový volný čas dětí a mládeže.

Městské prázdninové tábory patří mezi nejnáročnější formy letní prázdninové činnosti. Přesto musím říct, že pokud spojí své síly všichni ti, kteří chtějí dětem nabídnout pěkné prázdniny, tak se jim zcela určitě podaří připravit program pro stovky dětí. Dále je to zájmová činnost, kterou děti provádějí v různých organizacích a institucích (TJ, DPM, Svazarm, PO SSM, ČSLA).

Důležitou pozici zajímá technická činnost v zájmových kroužcích modelářských, kde členové zhotovují modely a později se zdokonalují ve stavbě létajících modelů. V radiotechnických kroužcích se chlapci i děvčata naučí základním pracem v radiotechnice. Dále pracují kroužky lodního modelářství, automobilových modelů a kroužky kutilů.

Velmi dobře pracují stanice mladých techniků, kde se skladba činnosti značně změnila ve prospěch mikroelektroniky. V rámci kraje máme vybudované pracovny, ve kterých jsme si ověřili práci kroužků programování i stavby zařízení. Využilo se školních mikropočítačů PMI—80, počítačů SAPI a IQ—151.

Velmi pěkné vztahy se vytvořily mezi externími vedoucími a pracovníky stanic mladých techniků, kde každodenní neformální styk s vedoucími je prvním předpokladem úspěšné činnosti zájmových útvarů a možností ovlivňovat výchovný proces ve stanicích. V dalším období nás bude čekat pečlivější výběr žáků v těch odbornostech, kde je větší zájem, zvýšení požadavků na žáky — docházka, účast v soutěžích a na výstavách, udržování pořádku na pracovišti, práce s kolektivem.

Ve stanicích máme odbornosti, které svou náplní odpovídají výchově žáků na vojenské povolání. Výchovné cíle se projevují v přípravě branců a členů Svazarmu. Skutečnost, že většina kroužků je vedena svazarmovci — členy ZO, zcela jistě ovlivňuje myšlení dětí. Branná výchova vrcholí v letních činnostech, kdy je spolu se sportem neoddělitelnou částí života v táboře.

Plnění úkolů vyžaduje poctivou práci, svědomitý a odpovědný přístup každého výchovného pracovníka. Nebát se dát své nejlepší vědomosti, zkušenosti, svůj volný čas i své srdce dětem, být jim kamarádem i rádcem, nenechat se odradit neúspěchem, najít uspokojení v této práci.

Pedagogický význam her v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy

JAN LUKAVSKÝ, ředitel Dětského výchovného ústavu v Liběchově

Pobyt svěřence ve výchovném ústavě není procesem odplaty, nýbrž je zaměřen na hledání cest a prostředků jak dosáhnout reedukace a resocialisace. *Pro tyto cíle je možno účelně využívat nejen zapojení do školní práce, do pracovního procesu, ale i organizování volného času.* Tyto složky ve výchově se harmonicky doplňují a nelze zanedbávat ani jednu z nich. Vhodné využití volného času se svým významem blíží významu povolání, práci — přispívá k naplnění života a k nalezení jeho smyslu.

Jedním z vysoce efektivních způsobů využití volného času může být tělovýchovná a sportovně branná aktivita, která poskytuje velké možnosti výběru specifických forem pro dosažení zcela konkrétních výchovných cílů.

Cílem je vytvořit zralost v nakládání s volným časem. Za tímto účelem mají být u mládeže podníceny takové zájmy, sklony a schopnosti, jejichž realizace setrvává i po opuštění ústavu.

Prostředí, mající znaky autoritativnosti, způsobuje pasivitu, lhostejnost a vede často k formám tak zvaného ústavního infantilismu. Proto je nutné dát mládeži určitý prostor, v němž by se mohla svobodně rozhodovat a převzít i určité úkoly, na kterých by projevila *iniciativu, odpovědnost a zároveň se naučila společensky uznávaným morálním principům.*

Náš svěřenec v průběhu pobytu v ústavě je chronicky deprivován v některých biologických a sociálních potřebách, což vede k častým projevům agrese resp. k častému kolísání nálad, psychických stavů apod.

My víme, že významné místo v životosprávě dospívajících mají tělesný pohyb, fyzická činnost a sportovní trenink. *Pohyb je neodlučitelně spjat se životem jako základní biologický prvek, je spolutvůrcem růstu a vývoje.* Pohyb přímo ovlivňuje tělesný a duševní vývoj, ovlivňuje tělesnou zdatnost.

Výzkumy z poslední doby také prokazují *souvislost mezi úrovní rozvoje motoriky a rozvojem intelektových schopností dítěte a ukazuje se na oboustranný vztah.* Převzatá zkušenost z besed s našimi svěřenci ukázala, že sport v celém širokém slova smyslu *patří k nejoblíbenějším činnostem* naplňujícím volný čas dospívající mládeže. To je třeba uvítat nejen z hlediska péče o její zdraví a celkovou tělesnou zdatnost, nýbrž i proto, že bychom těžko hledali vhodnější formu posilující touhu mladých lidí po zdokonalení sebe sama.

Sport působí na formování charakterových vlastností: na odvahu, rychlost, vytrvalost, kamarádství i nepateticky chápanou čestnost i další vlastnosti.

Sport i tělesná výchova omezují negativní civilizační účinky, přispívají k udržení tělesného a duševního zdraví mladé generace. Dávají dětem našeho typu možnost uplatnění, vyniknutí a tolik potřebný zážitek úspěchu. Proto by tato činnost i náplň volného času měla být na předním místě ovšem v dobrém prostředí a pod dobrým vedením.

Tělovýchova a sport jsou součástí komunistické výchovy mládeže a přispívají k všestrannému rozvoji osobnosti, ale můžou aktivně i velmi pozitivně ovlivnit a podpořit náš reedukační proces. V tom je také její smysl v našich ústavech a tak by měla být chápána, aby se její možnosti uplatnily plně a došlo také k markantnímu zdůraznění a využití souvislosti s výchovou mravní, rozumovou a

estetickou. Její obsah je mládeži blízký. Je nesporné, že tělocvikář a sportovec ve výchovném ústavě, jenž je dobrým organizátorem a metodikem, výraznou osobností pedagogickou, může ve velké míře přispět k účinné reedukaci.

Pracovníci výchovných ústavů si uvědomují, že tělesná výchova je nutnou podmínkou všestranného rozvoje dítěte a také pomocníkem v jejich pedagogické práci. Podmínky v našich ústavech pro provádění tělesné výchovy a sportu jsou různé. Mnohde není tělocvična, někdy ani není pořádné hřiště. Uchylujeme se tedy většinou do přírody, do kluboven či na chodby a podle toho přizpůsobujeme naši tělesnou výchovu.

Převládají: základní gymnastika — ranní rozcvičky, vycházky, základy sportů, které lze provádět bez velkého vybavení. Tělovýchovné chvilky při vyučování či při jiných činnostech jsou velmi důležité pro další zaktivizování pozornosti svěřenců a pro celkové osvěžení. *U mladších svěřenců jsou důležité tělovýchovné vycházky a turistika.* Vycházky denní, turistika víkendová — vaření v přírodě. Turistika má též úkol vzdělávací. Tělesné výkony se zde zaměřují k přesunu z místa na místo a cílí k poznávání kulturních památek, přírodních zajímavostí, přírodních a společenských poměrů. Cestování a pobyt v přírodě dává vychovateli možnost rozvíjet u svěřenců důležité vlastnosti jako je houževnatost, odolnost, zručnost, smysl pro kolektiv, kritičnost, družnost, samostatnost, socialistické vlastenectví a proletářský internacionalismus.

S vycházkou a turistikou bývají často spojeny i pohybové hry. Je prokázáno, že hry se vyvíjely s vývojem jedince. U malých dětí hovoříme o hraní, které postupně přechází v hru.

Hraní — je činnost, kterou dítě poznává svět i sebe a je výrazně ovlivňováno zásahy dospělých, úpravou dětského prostředí a uváděním do různého sociálního a přírodního prostředí. *Typickým rysem hraní je volnost a lehkost, kterou ovlivňuje dětská fantasie.*

Dětská hra — má základní rysy jako hraní, které je předchůdcem hry. *Práci zde předchází hravá spoluúčast na práci dospělých, dítě chce být při všem, napodobuje dospělé. Tato činnost má značný výchovný význam.*

Hry námětové — „na něco, na krám, na školu"

Hry konstruktivní — pomocí různých stavebnic

Hru pohybové — patří k základním prostředkům Tv.

Mají mobilizující charakter a zejména pro výchovná zařízení mají nenahraditelný význam výchovný. Jsou to právě hry, kdy se nejvíce projeví chování našich svěřenců, jejich kladné i záporné rysy. Těchto poznatků pak vychovatel může využít. Vychováváme zde k aktivitě, kolektivnosti, ukázněnosti, odpovědnosti, k slušnému a čestnému jednání, rozvíjíme organizační schopnosti, vůli, smysl pro spravedlnost, odsuzujeme nečestné agresivní chování a pomáháme vytvářet dobré vztahy mezi dětmi.

Nesmíme však zapomínat na to, že se může objevit i opačná situace, kdy tělovýchovná činnost se řeší pouze volnou neorganizovanou činností svěřenců v rozporu se zásadami Tv a převýchovy vůbec!

Musím připomenout, že situace v této oblasti se zlepšila tím, že ministerstvo školství v roce 1970 schválilo konání celonárodních olympiád. Dlouhodobá perspektiva spojená s přípravou na sportovní soutěže umožňuje tak všem ústavům rozvíjet tělovýchovně sportovní a brannou činnost během celého školního roku a vždy na konci roku je vyvrcholení soutěží.

Na tyto olympiády pak přicházejí ti nejlepší z nejlepších, aby reprezentovali nejen sebe, ale především svůj ústav.

Soutěží se:

v lehké atletice, která patří k základním odvětvím Tv a má pro děti a mládež velký význam: zdravotní, vzdělávací a výchovný. Rozvíjí základní pohybové vlastnosti: rychlost, obratnost, sílu a vytrvalost. K upevňování zdraví přispívá především proto, že se provádí na čerstvém vzduchu.

Zkvalitnění práce výchovných pracovníků předpokládá zaměřené dodržování didaktických zásad, které musí prolínat veškerou tělovýchovnou činností.

Zásada ideovosti
— prostřednictvím Tv vychovat mládež uvědomělou a oddanou socialismu,

zásada názornosti
— ukázky, kresba, fotografie, film, diapositivy, sledování televizního přenosu atd,

zásada uvědomělosti
— překonávání odporu k Tv a k pohybu vůbec a překonávání pohodlnosti,

zásada přiměřenosti
— tělesná vyspělost, věkové kategorie, bezpečnost proti úrazům.

Sportovní hry

patří v systému Tv k nejrozšířenějším a nejoblíbenějším tělesným cvičením. Jsou to většinou kolektivní hry, takže bezprostředně přispívají k rozvoji vztahů mezi lidmi a plně se zde uplatňuje osobnost a tvořivost každého jednotlivce:

1. *individuální* — stolní tenis
2. *skupinové* — čtyřhra tenisu, nohejbal,
3. *kolektivní* — házená, vybíjená, odbíjená, přehazovaná, košíková, kopaná a lední hokej.

Nelze zapomenout na zimní sporty: na lyžování, sáňkování, popř. bruslení. Důležitým prvkem v reedukačním procesu jsou i branné hry a discipliny.

Olympiády nejen letní, ale také zimní mají soutěže branné zdatnosti, které v průběhu školního roku nacvičujeme především v různých branných kroužcích, konkrétně pak ve střeleckém.

Jaký je tedy význam her a sportovně branných soutěží v reedukačním procesu:

1. Pravidelným cvičením a soustavným otužováním rozvíjíme pohybové vlastnosti jako je síla, rychlost, obratnost a vytrvalost. Zvyšuje se odolnost proti nepříznivým vlivům, vytvářejí se předpoklady pro vztah k fyzické a duševní práci.
2. Častým opakováním a stupňováním prekážek a obtíží při výcvikovém procesu, správnou motivací a poukazováním na vzory pevné vůle, statečnosti, hrdinství jsou záměrně rozvíjeny takové vlastnosti jako je odvaha, smělost, vytrvalost, statečnost, pevná vůle, houževnatost a iniciativní jednání.
3. Důsledným vedením, přísným a přesným dodržováním režimu tělovýchovného procesu je rozvíjen smysl pro uvědomělou kázeň, odpovědnost a pořádek. Tlumí se negativní vlastnosti jako agresivita, pohodlnost, individualismus, nezájem a pasivita.
4. Společnými aktivitami (často v nepříznivých podmínkách) jsou podporovány vztahy kolektivnosti, vzájemné pomoci a obětavosti, láska k práci a životní optimismus.
5. Bezprostředním vlivem pedagoga — trenéra (spojeným s potřebným poučením), jeho osobním příkladem, podporovaným vlivem kolektivu, vedeme naše svěřence k poznávání krás naší vlasti, přispíváme k výchově lásky k vlasti, která se projevuje aktivní účastí na budování socialismu.
6. Při účasti na olympiádách hodnotíme především seberealizaci svěřenců, jejich vystupování ve sportovních disciplinách a vystupování společenské.

Snímky: J. Berger

Funkcia telesnej výchovy v príprave mládeže na robotnícke povolania

PaedDr. STANISLAV KOSORÍN, MŠ SSR

Náročné ciele, ktoré si vytýčila naša spoločnosť pri budovaní rozvinutého socializmu, vyžadujú, aby sme ešte viac sústredili pozornosť na výchovu mladej generácie, ktorá bude v najbližšej budúcnosti tieto ciele a úlohy realizovať. V tomto smere má svoje pevné miesto príprava mládeže na robotnícke povolania. Nie je to iba z dôvodu, že mládež SOU tvorí zálohu vedúcej sily našej spoločnosti — robotníckej triedy — ale aj preto, že intenzívnym nástupom vedecko-technického pokroku, elektronizácie a robotizácie do výroby, bude v nej i naďalej rozhodujúcu úlohu plniť človek. *Požiadavky na jeho politickú, odbornú, mravnú, ale aj telesnú úroveň sa budú neustále zvyšovať a prehlbovať.* Z tohto hľadiska má svoje opodstatnenie cieľavedomé a sústavné rozvíjanie telovýchovnej činnosti mládeže SOU vo všetkých jej formách, pretože pôsobí na telesný a funkčný rozvoj organizmu žiakov, prispieva k upevneniu zdravia. Významne tiež prispieva k výchove kladných vlastností osobnosti človeka socialistickej spoločnosti a k ich uplatňovaniu v správaní a konaní vo vzťahu k spoločnosti, k druhým ľuďom, k práci i sebe samým. *Veľmi dôležitou úlohou školskej telesnej výchovy je formovať trvalý vzťah žiakov k aktívnej telovýchovnej, športovej a turistickej činnosti* tak, aby sa stala neoddeliteľnou súčasťou ich spôsobu života a denného programu a aby sa ju naučili organizovať a riadiť, najmä neskôr, vo svojich rodinách.

V systéme telesnej výchovy žiakov stredných odborných učilíšť zaujíma pevné miesto povinná, mimopracovná i záujmová telesná výchova a športová činnosť. *Telesná výchova uskutočňovaná na základe dobrovoľnosti a prirodzeného záujmu žiakov, či už v krúžkovej činnosti, v oddieloch alebo neorganizovane — spontánne, dopĺňa a prehlbuje povinnú telesnú výchovu,* žiaci v nej realizujú svoje záujmy v činnostiach, pre ktoré majú predpoklady, v ktorých sa chcú spoločensky realizovať, zdokonaľovať, zvyšovať športové majstrovstvo, športovú výkonnosť, ale aj telesnú zdatnosť i ostatné vlastnosti osobnosti.

Napriek týmto jasne stanoveným cieľom a úlohám telesnej výchovy mládeže pripravujúcej sa na robotnícke povolania i mnohým pozitívnym opatreniam, ktoré prispeli k skvalitneniu a zefektívneniu telesnej výchovy žiakov SOU, *nemôžeme byť s jej rozsahom i kvalitou vo všetkých formách spokojní.*

Potvrdzujú nám to výsledky výskumu v 7. päťročnici, ktoré upozorňujú, že osobitným problémom je telesná zdatnosť mládeže stredných odborných učilíšť. Zisťujeme neuspokojivú úroveň a zaostávanie za mládežou študujúcou na iných typoch stredných škôl. *Nízka je najmä funkčná telesná zdatnosť.* Výskum jednoznačne potvrdil, že bez zvýšenia rozsahu povinnej, záujmovej i mimopracovnej telesnej výchovy nie je možné dosiahnuť výraznejšie zlepšenie telesnej zdatnosti a pohybovej výkonnosti žiakov SOU, ale ani účinnejší vplyv na ostatné stránky osobnosti.

Príčiny neuspokojivej úrovne týchto ukazovateľov musíme hľadať najmä v realizácii a kvalite telovýchovného procesu. Základný článok systému telesnej výchovy, ktorým je povinná telesná výchova, neplní dôsledne svoju funkciu. Žiaci SOU majú *najmenší počet hodín telesnej výchovy* zo všetkých stupňov a typov škôl. Veľké problémy pretrvávajú s neodučenými hodinami (na preverovaných SOU až 50 %). Mimopracovná telesná výchova v týždňoch odborného výcviku je realizovaná len asi v 25 % SOU. *Veľmi malá starostlivosť sa zatiaľ venuje žiakom s oslabeným zdravím.* Väčšina z nich nie je zaradená do skupín telesnej výchovy oslabených a zúčastňujú sa vyučovania bez diferencovaného prístupu na hodinách s ostatnými žiakmi. Často ešte na hodinách cvičia chlapci spoločne s dievčatami. Do záujmovej telesnej výchovy sa žiaci SOU zapájajú najmenej v porovnaní s ostatnými skupinami mládeže. *K výraznejšiemu zlepšeniu v tomto smere došlo v poslednom období najmä vďaka súťažiam Mládež SOU strane na počesť a Zdatná mládež,* v rámci ktorých sa mládež SOU aktivizuje najmä v dobrovoľných aktivitách, plnení odznaku zdatnosti, ale i verejno-prospešnej práci na výstavbe nových nenáročných telovýchovných zariadení. *Veľkým problémom stále zostáva materiálne zabezpečenie stredných odborných učilíšť — vyše 50 % nevlastní telocvičňu, bazény sú skôr výnimkou ako pravidlom.*

V posledných rokoch sa urobili niektoré opatrenia pre skvalitnenie a zefektívnenie telesnej výchovy robotníckej mládeže. Vypracovali sa nové učebné osnovy na základe viacročného sledovania, učitelia dostali pre svoju prácu metodické príručky, zlepšili sa podmienky na prácu s talentovanou mládežou, ustanovila sa funkcia telovýchovných inštruktorov záujmových útvarov pre ubytovaných žiakov v čase výchovy mimo vyučovania, napriek tomu zásadné riešenie pretrvávajúcich problémov a nedostatkov nás čaká v priebehu 8. päťročnice.

Cieľom rozvoja telesnej výchovy vo všetkých jej formách v SOU bude teda najmä zvýšenie telesnej zdatnosti a úrovne základných pohybových schopností žiakov a *dosiahnutie trvale kladného vzťahu k aktívnej telovýchovnej, športovej, turistickej a branno-športovej činnosti.*

V oblasti povinnej telesnej výchovy budeme zvyšovať počty hodín telesnej výchovy v 2.—4. ročníku na 2 hodiny týždenne. Táto úloha si vyžiada obsahové a metodické zdokonalenie výuky, vypracovanie nových učebných osnov v zásade jednotných s učebnými osnovami stredných odborných škôl a gymnázií. *I pri zvýšení počtu hodín telesnej výchovy zostane v platnosti Úprava MŠ SSR z 21. júna 1976 o zásadách zabezpečenia mimopracovnej telesnej výchovy žiakov v týždňoch odborného výcviku až do jej novelizácie.*

Účinným prostriedkom usmerňovania žiakov a dôležitým motivačným činiteľom pre výchovu žiakov k pravidelnému pohybovému návyku sa javia učebné texty a iné inštrukčné materiály pre žiakov. Bude treba ukončiť experimentálne overovanie koncepcie učebných textov a pristúpiť k ich realizácii. Z hľadiska zefektívnenia a skvalitnenia telovýchovného procesu bude *treba postupne znižovať počty žiakov v oddeleniach pre výuku telesnej výchovy na primeraný počet 20 s oddeleným cvičením chlapcov a dievčat.*

U žiakov SOU sa podľa rôznych štatistík stretávame s relatívne značnou frekvenciou zdravotných odchýlok. Podľa skúmania lekárskych záznamov v minulých rokoch usudzujeme, že rôzne chorobné zmeny postihujú 35—40 % vyšetrovaných. Štatistiky pracovného lekárstva uvádzajú, že z 500 vyšetrovaných pri zaraďovaní do učilíšť malo až 35 % zmeny na chrbtici (vrátane funkčných i statických) a 65 % odchýlky na dolných končatinách (najmä poruchy klenby nôh a varózne kolená). Odvodové komisie zisťujú ortopedické odchýlky (závažnejšieho stupňa) v priemere u 15—20 % brancov — žiakov SOU.

Celkove sa zistilo, že do III. zdravotnej skupiny je zaradených asi 20 % žiakov SOU, z toho len asi 2 % skutočne cvičili v oddeleniach telesnej výchovy oslabených, vysoké percento žiakov bolo oslobodených od telesnej výchovy, ostatní sa zúčastňovali telesnej výchovy s ostatnými žiakmi s rôznymi úľavami. *Preto neprekvapuje veľmi náročná úloha uložená vládou SSR v priebehu 8. päťročnice zabezpečiť pre všetkých žiakov SOU zaradených do III. zdravotnej skupiny telesnú výchovu oslabených pod vedením kvalifikovaných učiteľov.*

Výrazné zlepšenie musíme dosiahnuť najmä v oblasti záujmovej organizovanej telesnej výchovy v čase mimo vyučovania. Dôležitú úlohu pri nej má správna motivácia k vykonávaniu pohybovej činnosti vo svojom voľnom čase. Mladá generácia má prirodzený odpor k mentorovaniu, frázam a častému poučovaniu. Ak ju chceme získať pre telesnú výchovu a šport, musíme jej priniesť presvedčivé dôkazy o potrebe telesného pohybu v súvislosti s telesnou zdatnosťou, estetickou krásou, pobytom v prírode. Musíme žiakov presvedčiť, že každý zdravý človek bez ohľadu na svoj somatotyp si môže vybrať primeraný spôsob telovýchovnej pohybovej činnosti. *K osvedčeným činiteľom počítame už tradične veľmi úspešné spartakiádne skladby učňovskej mládeže.*

V záujmovej organizovanej telesnej výchove bolo uložené školstvu *zabezpečiť od roku 1986 jej rozšírenie formou záujmových telovýchovných útvarov na školách* v súčinnosti so SZM za aktívnej pomoci a zodpovednosti spoločenských organizácií (ČSZTV, Zväzarm, ROH atď.). Koordináciu plnenia úloh prevezmú národné výbory prostredníctvom svojich komisií pre mládež a telesnú výchovu. K tomu sú uznesením Predsedníctva vlády ČSSR uvoľnené pre rozpočty národných výborov v SSR mzdové prostriedky vo výške 14 mil. Kčs v roku 1986, resp. 17,5 mil. Kčs v rokoch 1987 a 1988.

Riešenie tejto úlohy spočíva vo využití súčasných možností materiálnych, legislatívno-právnych, kádrových a iných, ale aj v úprave a doplnení predpisov, ktoré nie sú z hľadiska plnenia nových úloh dostatočne priechodné. *Ide predovšetkým o rozšírenie možností využitia poskytovaných mzdových prostriedkov pre novozriadenú funkciu organizátora dobrovoľnej telesnej výchovy na škole a možnosti odmeňovať dobrovoľné pedagogické kádre ČSZTV i ďalších spoločenských organizácií, ktoré budú pomáhať školám.* V 8. päťročnici sa tiež počíta s rozšírením počtu žiakov SOU zaradených do výuky nepovinného predmetu športové hry, ktorý je záujmovou formou telesnej výchovy vedenej výlučne učiteľmi telesnej výchovy podľa súčasných školských predpisov o nepovinných predmetoch.

Zaostrené na školské kluby

V 5. čísle Vychovávateľa sme uverejnili záznam z redakčnej besedy k problematike školských klubov. Dnes publikujeme prvé dva čitateľské príspevky k tejto téme. Pre ďalšie máme vyhradený priestor v každom z nasledujúcich čísel časopisu.

Jsem vychovatelka školního klubu již 18 let, a proto mě velmi zaujal článek v časopisu Vychovávateľ č. 1, roč. 1986—87 Jiřiny Pávkové Význam školních klubů.

Článek mi, jak se říká, mluví z duše. Ráda bych si vyměnila zkušenosti s jinými vychovatelkami ŠK, abych svou práci mohla stále zlepšovat.

Náš ŠK je — pokud vím — jediný na okrese Česká Lípa.

Škola v Kamenickém Šenově, kde působím, má dvě budovy — 1. stupeň, kde jsou 4 oddělení ŠD a 2. stupeň, kde pracuje ŠK. *Díky tomu a díky velkému pochopení ředitelství školy se náš ŠK celé roky i při nedostatku učitelů, skupinových vedoucích, stoupajícím počtu žáků, při nedostatku tříd udržel.*

Začátky nebyly vůbec jednoduché. Postupně jsme bývalou třídu vybavili nábytkem, pak se několikrát stěhovali (potřeba místnosti pro třídu), až jsme skončili ve školních dílnách. V současné době využíváme pracovnu pro speciální přípravu dívek — kuchyň, místností pro šití, tělocvičnu, hřiště a jednu třídu. Ve třídě máme skříň s hrami, tam trávíme polední přestávky.

Já sama jsem za ta léta vystřídala různé druhy kroužků — dramatický, dopravní, stolní tenis, šachy, míčové hry, šití, vaření, ruční práce. Zjistila jsem, že musím vycházet nejen ze zájmů žáků (to především), ale i z materiálních podmínek školy a z toho, co sama velmi dobře ovládám, abych mohla žáky v tomto věku získat a nadchnout pro věc. Postupem času se vykrystalizoval stálý zájem žáků o kroužky šití, vaření, stolní tenis a míčové hry.

Kromě kroužků pracuje ŠK v době polední přestávky před odpoledním vyučováním. Žáci si mohou v polední přestávce „obnovit" své síly při stolních hrách, četbě časopisů, v případě pěkného počasí při míčových hrách na hřišti.

Náš školský klub spolupracuje

se ŠD (metodické sdružení, pomoc při organizaci branných her, výstavky k májovým oslavám ap.),
se ZRPŠ (příspěvky na časopisy a PT),
se SKP n. p. Lustry (vybavení tanečního kroužku kostými, účast na výstavách pořádaných klubem),
s třídními učiteli (hodnocení chování a docházky žáků, aktivity),
s PO SSM (plnění podmínek odznaků Výchovného systému PO SSM, finanční zajištění letních táborů).

Žákyně v kroužku šití pomáhají brigádnicky i při šití záclon, závěsů, vlajek, třepetalek, potahů, transparentů a různých opravách potřebných pro školu.

Školní klub také zajišťuje dopravní výchovu na škole. Jednou za měsíc připravujeme a vyhodnotíme testy dopravní výchovy, pořádáme jízdy zručnosti na kole. Pravidelně se s děvčaty účastníme soutěže dívčích klubů.

Činnost školního klubu vypadá takto:

Ráno: 7.00 — 8.00 tělocvična, míčové hry nebo společenské hry v místnosti
12.00 — 14.00 dozor v jídelně, úterý a čtvrtek — dozor před odpoledním vyučováním (četba, hry)
14.00 — 17.00 práce kroužků:
pondělí (vaření, stolní tenis)
středa (šití začátečnice)
čtvrtek (šití pokročilé)
pátek (dívčí klub).
O kroužky je značný zájem, zejména

mezi dívkami, které se naučí šít od polštáře přes oblékání téměř vše. Máme velmi dobře vybavenou pracovnu. Míčové hry, stolní tenis a kroužek vaření navštěvují také chlapci. Jsem si vědoma, že procento dívek v našem ŠK je větší, což je dáno jeho zaměřením, ale v tomto školním věku již musí člověk žákům „imponovat" znalostmi a dovednostmi a já se cítím nejlépe v těchto oborech. *Chlapci si mohou vybrat z ostatních kroužků PO SSM, kterých je na škole přes 30.*

Doporučuji do činnosti ŠK zapojit muže — vychovatele, nebo rodiče, ale vím, jak těžko se získávají.

V práci kroužku šití jsem si vypracovala svou metodiku; učím děti vztahu k práci, upevňuji morálno-volní vlastnosti (trpělivost, pečlivost, vytrvalost).

V kroužku vaření využívám učebnici Specifická příprava dívek a příručku PO SSM Kuchař.

Náš ŠK pořádal také besedy s dětskou lékařkou o období dospívání a o hygieně středního školního věku. Pořádám pro děti exkurze do závodů — volba povolání, a již 6 let jezdíme na letní tábor.

Pro práci ve ŠK zcela chybí metodický materiál, samostatné směrnice, a vůbec koncepce činnosti. Zejména začínající vychovatel se nemá o co opřít a z čeho čerpat, dlouhé roky tápe.

Nelze v krátkosti vypsat vše z práce ŠK, ale je pravda, že střední školní věk má zcela specifické zvláštnosti, žáci jsou impulzivnější, ale chápavější, vnímavější, mají své zájmy, které lze ve ŠK vhodně využít k volbě povolání, vychovávat je k uvědomělému mateřství a rodičovství, formovat jejich světový názor. *Je opravdu důležité žáky v tomto věku zaměstnat, neboť se usměrňují zájmy budoucích mladých lidí — učí se aktivně vyplnit svůj volný čas.*

Mám svou práci velmi ráda a ráda si vyměním zkušenosti. Možná, že i já bych mohla poradit tam, kde ŠK budou zakládat.

IRENA ROZŠAFNÁ,
ŠK ZŠ Kamenický Šenov

Škol s rozšířeným vyučováním jazyků není v Praze mnoho, a proto je navštěvují žáci i ze vzdálenějších obvodů. Na jednu z nich v Praze 2, Kladská 1, jsem byla před dvaceti lety jmenovaná vedoucí vychovatelkou. Kromě vedení školní družiny bylo mým úkolem zřídit pro starší žáky školní klub.

Vzhledem k tomu, že ŠD již měla v té době delší tradici, čerpali jsme náměty pro výchovnou práci ze získaných zkušeností a z odborných článků časopisu Vychovávateľ. Pro práci ve ŠK podklady tehdy nebyly, a tak jsme vycházeli z daných možností, z potřeb žáků a školy.

Tehdy se žáci soustřeďovali v určené třídě, kterou bylo třeba vždy po vyučování přizpůsobit provozu klubu. Zde byla ve skříních i školní knihovna, jedna skříňka s vybranými hrami a učebnicemi. Zájem žáků o klubovou činnost vzrůstal a třída se stávala nevyhovující. Ve spolupráci s vedením školy byly pro ŠK vymezeny v suterénu dvě místnosti, které bylo třeba zrekonstruovat a pro naši práci vybavit. Jedna slouží jako herna, v druhé je knihovna a učebna. Přepažením části chodby vznikla místnost, kde jsme umístili dva tenisové stoly a šatny. Při rekonstrukci bylo pamatováno i na úpravu a vybavení hřiště, které je přístupno z herny ŠK. V té době již jedna síla na tento provoz nestačila. Školská správa povolila další úvazek vychovatelky a několik externích pracovníků pro vedení zájmových kroužků s odborným zaměřením. *Toto vybavení a rozšíření pedagogických sil mně umožnilo rozvinutí klubové práce na různé činnosti podle zájmů.* Jedna síla zůstávala stabilně ve ŠK (příprava na vyučování, půjčování knih a her, dozor na hřišti, u stolního tenisu a pod.). Druhá zajišťovala návštěvy výstav, kulturních podniků, vycházky rozšiřující učivo, sportovní akce aj. Externí pracovníci se věnovali žákům v

kroužcích s různým zaměřením: modelářský, košíkové, předtaneční výchovy, výtvarný. Takto vybaveným klubem jsme mohli uspokojit zájmy žáků i školy.

Postupem doby došlo k několika změnám, které ovlivnily způsob naší práce.

Pětidenní pracovní týden, předepsaný vyšší počet žáků v oddělení ŠD a ŠK, nová koncepce, která přinesla vyšší požadavky na žáky i pedagogické pracovníky. Výuka je náročnější časově, soustřeďuje se do osmi ročníků. *Pionýrské domy, LŠU, OKD a sportovní organizace nabízejí žákům víc možností kulturního a sportovního vyžití.* To vše se obráží na docházce žáků do ŠK. Někteří přihlášení žáci nedocházejí do ŠK pravidelně. Z tohoto důvodu byl snížen počet pedagogických pracovníků na jeden úvazek. Ve ŠK jsem nyní sama. Ve dnech, kdy se pravidelně zvyšuje počet žáků, např. při odpoledním vyučování, je zajištěna činnost ve ŠK ve spolupráci s vychovatelkami ŠD. Abychom mohli zabezpečit chod školy a mimoškolní činnosti za těchto podmínek, je třeba vše již promyslet a připravit s vedením školy při vypracování rozvrhu hodin v přípravném týdnu. V současné době dochází do ŠK 124 žáků 5.—8. ročníka. ŠK navštěvují podle časových možností. V době odpoledního vyučování se žáci střídají mnohdy po hodinách, takže výchovný program je v těchto dnech variabilní.

Úkolem školního klubu není jen organizování kolektivních akcí, ale i přihlížení k potřebám žáků a rozvíjení jejich osobnosti. Během pobytu ve ŠK dbáme, aby se žák rekreoval, vypracoval si přípravu na vyučování, seznámil se s aktuálními událostmi, učil se hospodařit s volným časem.

Využíváme nabídek OKD a sjednáváme s nimi např. literární besedy, exkurze do knihovny, do památkových objektů aj. *Žáky, kteří projevili zájem o práci s počítačovou technikou, jsme v současné době soustředili do kroužku vedeného dobrovolným odborným pracovníkem.*

Pro zhodnocení současného stavu a předpokladů pro optimální působení ŠK je třeba poukázat na dobře známé úkoly, které nemohou plnit žádná jiná zařízení.

ŠK nemůže nahradit řadu zájmových činností vykonávaných ve specializovaných organizacích, pro příslušné činnosti technicky i personálně vybavených. *Může se však adekvátním způsobem podílet na řadě zájmových činností nevyžadujících rozsáhlé a nákladné vybavení.*

Na základě dlouholeté tradice ŠK na naší škole můžeme odpovědně říci, že žáci u nás mají zájem o jeho využívání. Přitom však zkušenosti z dřívějších etap jeho činnosti a ze současné praxe ukazují ještě na značné možnosti pro zvýšení kvality jeho působnosti.

Předpoklady pro to spatřuji především v:

— potřebném personálním dimensování, aby se bylo možno žákům individuálně více věnovat; je třeba současně uspokojovat řadu různých zájmů a činností. Jedna vychovatelka nemůže obsáhnout činnost klubu.

— soustavném poskytování materiálních prostředků pro vybavování ŠK běžným inventářem a pomůckami pro zřízení zájmových kroužků, pro jejichž vznik vyvstane příhodná situace.

Závěrem lze konstatovat, že radikální snížení počtu ŠK, k němuž došlo postupně v průběhu posledních dvaceti let, zmenšilo možnosti výchovného působení na žáky 2. stupně ZŠ, vedlo k nevhodnému využívání volného času mnoha žáků a nepochybně se podílelo i na delikvenci mládeže.

DRAHOMÍRA KOUTNÁ
ŠD a ŠK ZŠ
Kladská 1 — Praha 2

Poznámka redakcie: V príspevkoch k problematike školských klubov sa odzrkadľuje nielen rôzna miera skúseností, ale i rozdielne prístupy k organizačno-pedagogickému zabezpečeniu ich činnosti. Publikujeme ich so zámerom v diskusii kryštalizovať smery ďalšieho rozvoja ŠK.

Pracovno-technická záujmová činnosť v ŠD osobitnej školy

Z hlavných úloh, ktoré Ministerstvo školstva SSR stanovilo pre školy po XVII. zjazde KSČ a zjazde KSS, sa na prvom mieste uvádza zvyšovanie úrovne a účinnosti komunistickej výchovy na princípoch marxizmu-leninizmu, a to sústavnou intenzifikáciou obsahu a procesu výchovy a vzdelávania, využiť pritom výsledky pedagogickej vedy a výskumu s cieľom formovať všestranne vzdelanú a hormonicky rozvinutú osobnosť pripravenú na život a prácu v rozvinutej socialistickej spoločnosti a jej obranu.

Táto úloha sa realizuje na osobitných školách v širokom rozsahu vo vyučovacom, ale i v mimovyučovacom čase, predovšetkým v školskej družine. Osobitná škola musí žiaka pripraviť na život a prácu v našej socialistickej spoločnosti. Aby získal pozitívny vzťah k práci, musíme mu poskytnúť trvalé pracovné zručnosti, vedomosti a návyky, umožniť mu emocionálny zážitok z dosiahnutého cieľa.

Naším výchovno-vzdelávacím cieľom v pracovno-technickej záujmovej činnosti je utvárať a zdokonaľovať základné zručnosti pri narábaní s jednoduchými nástrojmi, pri opracovaní rôznych materiálov, znalosti o materiáli a prebudiť záujem o prácu cez vlastnú skúsenosť.

Pozornosť detí upriamujeme *na najjednoduchšiu výrobnú techniku* a na funkciu, ktorú plní technika v našej vyspelej socialistickej spoločnosti. Tým vzbudzujeme záujem detí o pracovnú činnosť, technológiu výrobných procesov a o utváranie materiálnych hodnôt. Len práca založená na pochopení jej podstaty vedie deti k logickému mysleniu a k sledovaniu vzťahov, s ktorými sa pri práci stretávajú. Potom sa ich snažia samostatne riešiť, čo pomáha rozvíjať ich myslenie a v konečnom dôsledku ich osobnosť.

Snažíme sa, aby práce mali praktickú hodnotu a výrobky boli použiteľné. Spracúvame iba základný, ľahko spracovateľný materiál a vyhotovujeme výrobky, ktoré sú naše deti schopné esteticky upraviť. Žiakov učíme dodržiavať poriadok v osobných veciach, zásady hygieny a bezpečnosti práce, upevňovať návyky sebaobsluhy. *Prácu sa snažíme plánovať tak, aby žiaci výrobky dokončili v ten istý deň, výnimočne pri nasledujúcej pracovno-technickej činnosti.*

Naše práce môžeme rozdeliť na práce s papierom, textíliami, modelovacou hmotou, prírodným a drobným materiálom, práce so stavebnicami a skladačkami a príležitostné darčeky.

Práce s papierom pomáhajú v deťoch rozvíjať predstavivosť, priestorovú orientáciu, odhadnúť vzdialenosť, veľkosť, cvičiť zručnosť rúk. Deti spoznávajú niektoré druhy papiera a na čo sa ktorý používa. Učíme ich papier presne skladať, trhať, strihať, zlepovať a nalepovať, rezať, kresliť podľa šablóny, vystrihovať jednoduché tvary z niekoľkonásobne preloženého papiera. Z papiera sme vyrobili lietadlá, loď Auroru, matriošky, vianočné ozdoby, ihličnatý strom, zvieratká, vejáre, sane, kazetky, záložky, vojenské čiapky, novoročné pozdravy, srdiečka pre mamičky, model šarkana a karnevalové masky.

Pri práci s textilom deti poznávajú rozličné druhy a vlastnosti textilu, získavajú základné poznatky o ich spracúvaní. Práca s textilom rozvíja ich fantáziu a zručnosť prstov. Pri práci s textilom učíme deti správnym pracovným návykom: ako šetriť materiálom, čistota rúk pri práci, bezpečnosť pri práci, efektívnosť práce. Zatiaľ sme z textilu robili návrhy odevov, ktoré sme lepili na maketu, textilnú koláž, ihelníček, učili sme sa prišívať gombíky, základy vyšívania.

Pri práci s modelovacou hmotou učíme deti poznávať a vedieť spracovať ľahko spracovateľné modelovacie hmoty ako plastelína, modurit a cesto. Zameriavame sa na poznávanie okolitého sveta a materiálov, hlavne hmatom a zrakom. Snažíme sa vplývať na roz-

voj zručnosti, obrazotvornosti, vytrvalosti a trpezlivosti pri práci. Z moduritu sme vyrobili prívesky pre mamičky a svietniky, z plastelíny sme modelovali ovocie, zeleninu a snehuliakov, z cesta sme zase vykrajovali medovníky.

Práce s prírodným a drobným materiálom, ktorý je v mnohých prípadoch ľahko ovládateľný, pomáhajú rozvíjať detskú fantáziu a dôvtip. Deti sa učia poznávať a ochraňovať okolitú prírodu a zúžitkovať odpadový materiál.

Vyrobili sme hračky a figúrky z gaštanov, vláčik zo škatuliek a zátok, náhrdelníky zo šípok a žaluďov, vianočné reťaze z plastov a pukancov, kŕmidlá z kokosovej škrupiny a iné.

Pri práci so stavebnicami a skladačkami rozvíjame priestorovú predstavivosť, poznávanie vlastností trojrozmerných telies, tvorivosť detí. Zostavovali sme modely sídliska, obytného domu, dopravného prostriedku, kozmických telies a iné.

V učebni sa staráme o kútik živej prírody, aby deti nadobudli pestovateľské zručnosti. V jarnom a letnom období by sme chceli pracovať i na pridelenej hriadke školského pozemku, aby si deti osvojili pracovné návyky i z tejto oblasti pracovnej činnosti.

Svoje práce vystavujeme v učebni, v respíriu a na výstavkách žiackych prác organizovaných školskou družinou.

Druhým veľkým okruhom, kde uplatňujeme a rozvíjame pracovno-technickú činnosť je verejno-prospešná práca, a to verejno-prospešná činnosť v rámci ŠD a na verejnosti.

Život v detskom kolektíve najlepšie rozvíjame nenásilným podnecovaním žiakov k spoločensko-prospešnej činnosti, upevňovaním uvedomelej disciplíny, dodržiavaním poriadku v živote školy, rozvíjaním tradícií, socialistickej morálky, prejavom iniciatívy a vzájomnej pomoci, zabezpečovaním samosprávy a utváraním podmienok pre súťaženie.

Zameriavame sa na rozvoj sociálnych vzťahov medzi žiakmi, na komunikáciu a kooperáciu, cez ktoré sa formuje kultúra kolektívnych vzťahov.

Od žiakov vyžadujeme spoluprácu a vzájomnú pomoc v kolektíve, organizovanie spoločnej práce, spoločné ohodnotenia a plnenie úloh v kolektíve.

Výchova k práci je v súčasnosti jeden z najdôležitejších činiteľov pri formovaní mladého človeka. Naším výchovno-vzdelávacím cieľom je *vytvoriť pracovné zručnosti a návyky (rozvoj motoriky, obratnosti), kladný vzťah k práci a uvedomelú pracovnú disciplínu, profesionálne orientovať žiakov,* zaktivizovať ich na organizácii pracovného procesu a na hodnotení jeho výsledkov, dodržiavať hygienické a bezpečnostné zásady pri práci.

Nezabúdame ani na pestovanie kladného vzťahu k hodnotám vytvoreným ľudskou prácou a k spoločnému socialistickému vlastníctvu. Tu sa orientujeme na *šetrenie školského majetku, učebníc, školských pomôcok a hračiek.*

Účasť žiaka na produktívnej práci je tým najsilnejším putom, ktoré ho spája s praktickým životom, tu má možnosť najlepšie vidieť a chápať význam ľudskej práce. S konkrétnou prácou sa majú možnosť naši žiaci stretnúť *v Stanici mladých prírodovedcov na Búdkovej ceste,* kde navštevujú pestovateľský krúžok už tretí školský rok, alebo v areáli stanice, kde sa venujú rozmnožovaniu a ochrane okrasných rastlín.

V rámci verejno-prospešnej činnosti na verejnosti sa zapájame do zberových akcií, máme patronát v parku pred Domom dôchodcov na Zikovej ulici, dva razy do roka usporadúvame brigády (jarná, jesenná), štyrikrát ročne menšie brigády.

Vychovávať žiakov k socialistickej práci znamená byť mladým ľuďom vzorom vzdelanosti a zodpovednosti, záujmu o všetko nové a pokrokové, vzorom v pracovnej disciplíne, občianskej angažovanosti a vyhranenosti.

MARTA KURINOVÁ
ŠD OŠ Bratislava

I. S. KON: Kapitoly z psychologie dospívání, SPN Praha, 1986

Adolescencia zaberá v procese formovania osobnosti mimoriadne dôležité miesto. V tomto veku sa dovršuje fyzický rast človeka, utvárajú sa základy svetonázoru, pripravuje a realizuje sa prvé samostatné závažné životné rozhodnutie — voľba povolania. Takto charakterizuje toto obdobie v úvode svojej knihy známy sovietsky psychológ I. S. Kon. Kniha poskytuje pedagógom systematickú charakteristiku základných psychických procesov v adolescencii. Pozostáva z deviatich kapitol: Mladosť ako štádium životnej dráhy, Formovanie osobnosti a objavovanie JA, Vzájomné vzťahy s dospelými, Spoločnosť vrstovníkov a skupiny adolescentov, Interpersonálna náklonnosť, priateľstvo, Psychosexuálny vývoj a vzájomné vzťahy chlapcov a dievčat, Formovanie svetonázoru a spoločenskej aktivity, Mladosť ako predmet vedeckého výskumu, Stredoškolák, škola a spoločnosť.

I. S. Kon zdôrazňuje, že predstava o unifikovanom type súčasného stredoškoláka je z hľadiska psychológie i sociológie nesprávna. Cieľom výchovy a vzdelávania je pripraviť mladého adolescenta na prácu, rodinný život a na plnenie ďalších občianskych povinností, pričom žiadnu z týchto úloh nemožno riešiť izolovane. Zákonitosti psychológie tohto veku potvrdzujú, že hoci sa všetci adolescenti-stredoškoláci nachádzajú v obdobnej spoločenskej situácii, predsa sa od seba podstatne líšia. Rôzne budú aj ich životné dráhy. Preto aj ich výchova a vzdelávanie nemajú byť orientované na nivelizáciu individuálnych pozitívnych osobnostných čŕt, ale na ich posilňovanie a rozvíjanie.

PhDr. MILICA LESÁKOVÁ

KASSAY, František: Aj učiť sa treba učiť. Bratislava, Smena 1986, 272 strán.

Pri prechode zo základnej školy na strednú školu sa mnohí žiaci často stretávajú s ťažkosťami. Signalizujú to oveľa horšie známky v porovnaní so známkami na základnej škole, ale predovšetkým strata istoty a sebavedomia stredoškolákov. Ťažkosti s učením nevyplývajú z lenivosti žiaka alebo z jeho nezodpovedného vzťahu k učeniu. Zvyčajne vznikajú preto, že sa žiaci nevedia učiť, a nie preto, že by sa nechceli učiť.

Kniha Aj učiť sa treba učiť sa zaoberá hľadaním psychologických príčin rozmanitých problémov, ktoré trápia každého stredoškoláka, a uvádza praktické odporúčania a rady, ako tieto problémy prekonávať. Preto publikáciu odporúčame do pozornosti aj výchovným pracovníkom, aby vedeli poradiť v jednotlivých prípadoch alebo problémoch.

Autor pri spracovaní publikácie vychádzal z množstva pedagogických a psychologických výskumov, skúsenosti mnohých pedagógov, ale i žiakov — študentov. Základnou niťou, ktorá sa tiahne celou knihou a zároveň ju spája v jeden celok, je aktívna a tvorivá práca v škole a na praktickom výcviku, výchova aj sebavýchova k socialistickému vzťahu k práci, k plneniu si povinností, a to nielen na strednej škole počas prípravy na celoživotné povolanie, ale najmä neskôr pri začlenení do praxe, na pracovisku.

Publikácia ponúka dostatok námetov ako si uľahčiť učenie, urýchliť a skvalitniť zapamätávanie učiva, ako v praxi využiť nadobudnuté vedomosti, zručnosti a návyky. V knihe sa hovorí aj o tom, ako rýchlo obnoviť psychické a fyzické sily po náročnom vyučovaní, pracovnej smene a športovom tréningu. Ako zabrániť zlyhávaniu pri štúdiu a naopak, ako si vyskúšať tvorivé schopnosti pri riešení zaujímavých praktických problémov v rámci pracovnej iniciatívy, ako tvorivo myslieť a pracovať, aby sa ušetril čas na športovanie, pestovanie rozličných záľub a záujmov.

HENRICH JANUS

HAMAROVÁ, J. — HOLKOVIČ, E.: **Výchova v rodine, Bratislava, Smena 1986. Edícia Pionierska knižnica, 125 strán.**

Východiskom publikácie autorov — vedeckých pracovníkov Ústavu experimentálnej pedagogiky SAV v Bratislave — sú vlastné empirické výskumy a mnohoročná zameranosť na problematiku výchovy detí v rodine.

V rámci otázky výchovnej práce rodiny podrobnejšie analyzujú pedagogickú problematiku náhradnej starostlivosti o deti v rodine a v ústavnom zariadení. Upozorňujú pritom na nevyužité výchovné možnosti týchto foriem sociálnej starostlivosti o deti a polemizujú s názormi o menejhodnotnosti takejto starostlivosti. V ďalších častiach knihy sa potom zaoberajú cieľmi a obsahom výchovy detí v rodine, systémom výchovných metód a podrobne charakterizujú jednotlivé činitele výchovy a ich vzťah k zameraniu výchovného pôsobenia rodiny. Upozorňujú na zistenie, že výchova v rodine má prevažne charakter odstraňovania výchovných nedostatkov a nabádajú, aby v tejto dôležitej oblasti panovala väčšia koncepčnosť vychádzajúca z dôkladnejšieho poznania pedagogickej teórie a výchovnej praxe. Tomu v podstate slúži aj glosovaná knižka.

(vm)

Vospitanije školnikov 1986/č. 5

Rubrika teória a prax komunistickej výchovy prináša článok riaditeľa strednej školy A. Ivanova Výchova žiakov — tvorivý proces. Autor sa zamýšľa nad tým, že výchovná práca v súčasných podmienkach si vyžaduje novú osobnosť vychovávateľa. Mnohí učitelia, vychovávatelia prijali reformu len ako zmenu štruktúry a obsahu vzdelania, no nepoznajú formy a metódy formovania osobnosti, nevedia nájsť kontakt s deťmi. Dobrý pedagóg musí deti poznať, musí nachádzať také výchovné metódy, ktoré by deti neponižovali, ale im pomáhali veriť v svoje sily. Slovom, výsledky výchovnej práce závisia predovšetkým od majstrovstva a tvorivosti samotných vychovávateľov.

Osobnosť vychovávateľa, konkrétne jeho práca je centrálnym problémom aj v príspevku S. Choze a B. Vulfova Práca vychovávateľa v podmienkach školskej reformy. Autori tvrdia, že nie je rozhodujúci počet krúžkov či detí v nich, rozhodujúci je reálny vplyv týchto krúžkov a formovanie osobnosti každého žiaka. A to by si mal uvedomiť každý vychovávateľ.

Elektronika, počítače, kompjutre sa stávajú súčasťou nášho života, prenikajú do sféry výroby, riadenia a neobchádzajú ani oblasť školstva. Informatika a výpočtová technika sa stávajú druhou gramotnosťou. Nezávisle od toho, v akej oblasti človek pracuje, musí sa oboznámiť s výpočtovou technikou. O tom, ako riešia túto otázku v ZSSR nás v článku Prechod k všeobecnej počítačovej vzdelanosti informuje V. Mjasnikov a N. Chromenkov. Spomeňme len niektoré. Napríklad od 1. septembra 1985 je na školách zavedený nový predmet Základy informatiky a výpočtovej techniky, učiteľov špecialistov na tento predmet pripravujú pedagogické inštitúty. Veľmi cenné informácie z tejto oblasti prináša aj nový časopis Informatika a vzdelanie, ktorého prvé číslo vyšlo v auguste 1986. Sibírske oddelenie AV ZSSR vypracovalo programový systém „Školnica". Zvláštnosťou systému je súhrn programov pre všetky vekové kategórie, počínajúc predškolskou. Systém je zhotovený tak, aby sa podľa neho mohol učiť aj taký človek, ktorý nevie programovať. Hoci námestník ministra školstva RSFSR konštatoval, že nový predmet sa zavádza úspešne, prechod k všeobecnej počítačovej vzdelanosti prináša nemálo problémov vedecko-technického i psychologicko-pedagogického charakteru.

V minulosti školské družiny plnili len sociálnu funkciu. Boli akousi ustanovizňou, ktorá sa mala postarať o deti zamestnaných rodičov, pomôcť im pri písaní domácich úloh. Dnes sa jej poslanie zmenilo. Čo je prvoradou úlohou školských družín? O tom bližšie v článku M. Levinštejna Individuálny prístup k žiakom v ŠD.

Veľa zaujímavého sa dozviete aj v rubrike Besedy s dospievajúcimi. I. Dubrovický sa snaží riešiť nekonečné hádky a spory rodičov s ich dospievajúcimi deťmi v článku O vzťahu k rodičom. Docentka I. Rydanova sa zase zamýšľa nad kultúrnosťou človeka, nad celkovým vzhľadom. Hovorí, že každý človek predstavuje niečo neopakovateľné, jedinečné, no každý by sa mal pozerať na seba kriticky, zbavovať sa zlozvykov, neustále na sebe pracovať, zdokonaľovať sa.

J. DOBROŇOVÁ

Další krok kupředu

Kovový nápis na budově Stanice mladých techniků v Nejedlého sadech v Plzni už léty zešedl. Ani zdaleka to však neznamená, že za zdmi budovy, jak už někde bývá zvykem, pracují ve vyjetých kolejích.

Jen co se měsíc září přehoupl ke svému závěru, stanice opět ožila. Začátek školního roku byl slavnostní — vždyť se otevírala zbrusu nová učebna pro výuku programování, plná mikropočítačů a dalších periferních zařízení. Proto přišli mnozí vzácní hosté v čele s vedoucím tajemníkem Městského výboru KSČ v Plzni.

„Byla to hlavně nutnost oddělit od sebe tématicky a nakonec i prostorově dvě související části kybernetiky — programování a konstrukci, aby se děti navzájem nerušily." To už jsou slova vedoucího oddělení kybernetiky STM Ing. Jaroslava Pachnera, zaníceného mladého člověka, pro kterého výpočetní technika znamená asi tolik, co pro rybu voda. A hned nás také usazuje k jednomu ze čtrnácti pracovišť, které jsou vybaveny osmi mikropočítači PMD 85, čtyřmi IQ 151 a po jednom SAPI — 1 a ZX — Spectrum. Každý z počítačů má televizní zobrazovací jednotku a magnetofon, který vlastně slouží jako vnější paměť pro uchování programu počítače. Jen tak mimochodem, najdete zde kazetové magnetofony M 710 A a K 10 z Tesly i dovezené přístroje z družebního kraje Gera v NDR GO—6020 Portable.

Pozorujeme všechnu tu krásu kolem, obdivujeme se šikovnosti poněkud titěrného zařízení — grafickému výstupu počítače Minigrafu z Aritmy Aš. Tichounce a lehce maluje pomocí docela obyčejné kuličkové tužky grafické obrazce, které by nezvládl ani ten nejerudovanější výtvarník. A pojednou rána jako z děla a za našimi zády hlučí prostorná plechová skříň. Velká řádková tiskárna Videoton rozhodně není žádný „tichošlápek". Zvážíme-li však, že dokáže tisknout 600 řádků v minutě, pak tento div moderní techniky pozorujeme s notnou dávkou úcty. Právě díky této tiskárně se uvažuje vybudovat v stanici lokální mikropočítačovou síť, na kterou by byly napojeny všechny stávající mikropočítače v pracovně a bylo by tak možné okamžitě a libovolně vytisknout jakýkoliv program či soubor dat.

A zájem dětí? Snad postačí následná informace. Přihlásil se zhruba trojnásobek kapacity, kterou může stanice zvládnout, ale šanci dostaly všechny. Děti byly pozvány a seznámeny s počítačem zajímavou hrou. Vedoucí kroužku a jeho další spolupracovníci už dokázali vysledovat skutečné soustředění a hlavně schopnost přizpůsobit se práci na počítači. Sem pochopitelně patří i logické uvažování a matematické schopnosti dětí. Součástí vstupního testu byla i znalost schématických značek elektronických prvků. Teprve potom začal vlastní výběr dětí, z nichž ti pokročilí zhruba v počtu patnácti byli zařazeni do kroužku s vyššími nároky, zbytek z 55 zájemců se podělil o tři kroužky začátečníků. Není to jistě mnoho, ale i tak je starostí až dost. Ing. Jaroslav Pachner však není sám, kdo se o tento výpočetní potěr stará. Za všechny jmenujeme alespoň Ing. Iva Křepinského, Ing. Jaroslava Jančíka či Ing. Víta Pátka, který však nyní odešel plnit svou povinnost v ČSLA. Všichni jsou v tomhle oboru skutečnými odborníky a všichni kdysi stanicí prošli jako ti, kterým dnes své zkušenosti předávají. Jmenujme však ještě studenty Pedagogické fakulty v Plzni a VŠSE v Plzni z nichž snad nejlepší je Zbyněk Zahradník. Tohle má obrovskou zpětnou vazbu. Studenti zde získávají jedinečnou praxi a do stanice vnášejí tolik potřebné prvky pedagogiky. V praxi to tedy vypadá tak, že na zhruba 15 dětí v kroužku je jeden vedoucí a tři jeho pomocníci.

Začátky jsou vždycky těžké a ani v nové kybernetické učebně tomu není jinak. Obrovským pomocníkem však je Karel, programovací jazyk a symbol jejž v podobě nafukovacího robota zná snad každé

Snímka: J. Berger

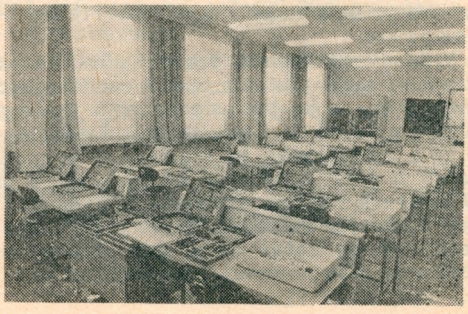

dnešní dítě. Kladem všeho je, že děti se tu pomocí Karla seznamují od nejjednodužších úkonů až po složité. I když tento programovací jazyk do jisté míry napodobuje PASCAL, jeho hlavní přednostní je mateřština. Navíc lze podle povelů srozumitelných i dítěti rozhýbat malého panáčka na displeji všemi směry a dochází k optické vazbě, kdy si dítě uvědomuje smysl vlastního počínání — přichází na kloub tomu, co se vlastně v mikropočítači po udělení povelu děje.

„Hodně však záleží na dětech samotných," pokračuje náš ochotný průvodce. „Děti ve věku deset až dvanáct let zvládnou Karla asi tak za rok, ti starší pak potřebují zhruba poloviční čas. Přechod na programovací jazyk BASIC potřebuje totiž větší matematické zkušenosti. Pro pokročilého programátora musí být samozřejmostí dokázat rozdělit složité úkoly na jednoduché úkony, mít prostě programátorské myšlení."

V dalším školním roce děti opět projdou po předání přihlášky zkouškou a jsou zařazeny do kroužku. Pokročilí pak už řeší složité problémy na počítačích s racionálním základem s praktickým využitím zhotovených programů. Například ve spolupráci s psychologickou poradnou připravují pokročilí členové kroužku zkušební text pro zjištění reakcí zkoušených osob na pracovní rytmus. Znamená to reagovat stlačením příslušného tlačítka na čísla měnící se s různou rychlostí na displeji počítače. Rychlost testu lze přizpůsobit podmínkám. Jiné jsou jistě požadavky na řidiče, jiné zase na dispečera hutního provozu. Počítač poté sám test vyhodnotí a natiskne „vysvědčení". A zde se pomalu dostáváme k druhé součásti kybernetiky — ke konstrukci. Své sídlo má o jedno poschodí níž a děti zde za pomoci logických obvodů sestavují podobný testovací přístroj. Obrazovka je nahrazena optickými světelnými čidly. Pracuje se však na přípravě programů pro nejrůznější soutěže modelářů a dostáváme se tak k nejpodstatnější části výchovy — motivaci. Přímo v praxi si ověřit užitečnost vžitých návyků a schopností, být se svým programem prospěšný kolektivu.

Vraťme se však ještě k začátku. Vybavit novou učebnu tak složitou technikou nebylo a ani pro jiné stanice mladých techniků určitě není jednoduchou a hlavně lacinou záležitostí. Museli bychom se však rozepsát o naší, dnes už dlouholeté spolupráci s pedagogickou fakultou, svazáckým centrem pro mikroelektroniku, Kancelářskými stroji a také s Domem techniky ČSVTS. Každá z těchto institucí přispěla svým dílem a nikdo tuhle investici nepovažuje za předem ztracenou. Stačí k tomu jednoduchá rovnice. Na jedné straně dnes už skutečně vyspělý kádr zájmových kroužků společně se solidním technickým vybavením, které do jisté míry může konkurovat profesionálnímu výpočetnímu pracovišti, na druhé straně pak děti, které každoročně procházejí náročným sítem výběru. To vlastně nehovoříme o tom, že děti ve svých vedoucích vidí své vzory. Vždyť i oni, dnes už tátové, začínali úplně stejně. Jako úplní začátečníci ve stanici, potom na střední a vysoké škole a dnes mají své jméno v profesi ve výpočetních stanicích. I takové docela obyčejné vyprávění o zajímavé práci dospělých znamená v procesu výchovy mnoho. Možná právě tady najdeme i odpověď na otázku, proč se stále více o výpočetní techniku zajímají děvčata. Vidí svou možnou perspektivu ve funkcích programátorek či matematiků-analytiků. Dívčí schopnosti soustředit se na docela titěrné věci právě tady patří k vyhledávaným. A ještě jednu věc dnes v Plzni mohu potvrdit: ve výpočetní technice si nelze pouze hrát,

Snímka: J. Berger

ale už od samého začátku přistupovat s naprostou vážností k výchově dětí jakou si tento obor lidské činnosti právem zasluhuje.

Nová učebna pro výuku programování ve Stanici mladých techniků v Plzni je krokem, který neustále posouvá přítomnost kupředu a zejména působí na změnu myšlení lidí. A to je ten největší úkol, jaký naše společnost řeší.

ALOIS BAUER
Plzeň

Kontinuita etického a estetického

Nesúlad medzi mravnými a estetickými kvalitami vo výchovnej praxi našich škôl (ale nielen v nich) vedie k častým a znepokojujúcim prejavom u mládeže. Tieto robia vo výchove v súčasnosti veľké problémy aj preto, lebo majú priamy či nepriamy mimo eticko-estetický dosah.

Po prvé je to nepochopenie alebo nedocenenie formy činov, prejavov, stykov, vzťahov ľudí pri výchove. Tieto môžu byť v rovnakých podmienkach veľmi rozdielne: tak zdvorilé, ohľaduplné, dôsledné, „vysoké", ako aj netaktné, ľahostajné, hrubé, vulgárne, „nízke". Výraznými prejavmi tohto nepochopenia sú o. i. časté vulgarizmy v bežných rečových prejavoch, hrubé až násilné správanie časti našej mládeže, ktoré nezriedka prechádza do spoločensky nežiadúcich krajností. Extrémnym príkladom konfliktu morálneho a estetického sú prípady, keď sa mladí ľudia nadchýňajú niečím, čo je vo svojej podstate nemravné až chorobné (napr. obdiv západnej masovej kultúry forsírujúcej kult násilia ako osobitnú estetickú kvalitu). Ako príklad možno uviesť vlnu módy punk so snahou šokovať, ale neraz aj zastrašovať okolie, ktorá sa nedávno rozšírila zo Západu aj medzi našu mládež a spôsobila mnohé problémy vo výchove tak mravného, estetického, ako aj ideologického charakteru. Iným príkladom sú obľúbené hracie automaty, kde si deti a mládež overujú a cvičia svoju šikovnosť, postreh či iné schopnosti tým, že niečo zničia, zostrelia, zvíťazia v kozmickej či inej vojne.

Po druhé sa nesúlad medzi mravnými a estetickými kvalitami prejavuje naopak v zanedbávaní obsahovej stránky vzťahov, stykov a správania. Nemá síce navonok také násilné prejavy ako prvý príklad a na prvý pohľad nemožno pozorovať protispoločenské príznaky. Ide takpovediac o bezobsažné, javové vzťahy detí a mládeže k spoločnosti, k práci, k prostrediu, k iným ľuďom i k sebe samým. Tieto rovnako nevedú k zušľachťovaniu človeka a jeho vzťahov v spoločnosti, naopak, podporujú prežívanie maloměstiackeho a buržoázneho myslenia. Navyše sú nebezpečné tým, že nie sú priamo, javovo postihnuteľné, často sa maskujú vonkajšou krásou formy, očakávanými prejavmi, ale svojimi dôsledkami robia mládež náchylnejšiu podliehať cudzím vzorom, nepriateľským vplyvom, prijímať nesprávne ideály a hodnoty. Ide o situácie, keď napr. žiak si na vyučovaní „osvojuje" prejavy vlastenectva, ale pritom má ľahostajný vzťah k svojmu najbližšiemu okoliu, k životnému prostrediu a pod. Rovnako „prázdne" vzťahy nadobúdajú žiaci k práci (napríklad verejnoprospešnej), ak nechápu či nevidia jej význam pre spoločnosť. Zúčastňujú sa jej z povinnosti, na základe rozličných vonkajších tlakov (najčastejšie zo strachu pred zlým hodnotením či iným trestom). Ak však tento tlak odstránime, aktivita sa stratí.

Obidva uvedené prejavy nesúladu etického a estetického vo výchove teda brzdia nielen všestranný a harmonický rozvoj osobnosti, ale negatívne pôsobia na rozvoj spoločnosti, v ktorej subjektívny faktor — človek nadobúda stále významnejšiu úlohu.

Zjednocovanie mravného a estetického vo výchovnej praxi nie je nová úloha, ale je stále naliehavejšia z hľadiska úspešného dosiahnutia cieľov komunistickej výchovy. Zväčša tiež vyžaduje od učiteľa a vychovávateľa nové formy a metódy výchovného pôsobenia; ale v plnej miere a dôsledne využívať všetky podmienky a možnosti, ktoré sa v školskej práci vyskytnú. Neustále treba utvárať presvedčenie žiakov, že všetky morálno-estetické kvality, hodnoty, normy, o ktorých sa učia v škole, poznávajú a osvojujú si ich v mimoškolskej práci, sú a budú nevyhnutnou súčasťou spôsobu socialistického života, nimi sa ich život stane krajším, zmysluplným.

Nezastupiteľnú úlohu pritom zohráva a zrejme vždy bude zohrávať konanie a správanie konkrétnych učiteľov a vychovávateľov, ktorí sú často vzorom pri formovaní ideálov žiakov. Vzťahy, ktoré si pedagóg vybuduje k žiakom, ktoré každodenne prejavuje k spolupracovníkom a ostatným ľuďom, k svojej práci, k prostrediu školy, obce i k socialistickej vlasti, prechádzajú prirodzenou cestou — — pozorovaním a napodobovaním — do vedomia a konania žiakov. Emotívna sila tohto vzoru je stále dosť pôsobivá na to, aby sa zhodnocovala vo výchovnej práci so žiakmi a stala sa devízou prinášajúcou osoh a radosť obidvom stranám: stále úspešnejšiu a efektívnejšiu výchovu žiakov na jednej strane a trvalú úctu a vážnosť učiteľov a vychovávateľov v socialistickej spoločnosti — na strane druhej.

IRENA FONODOVÁ
VÚP Bratislava

Univerzálna skúšačka napätia

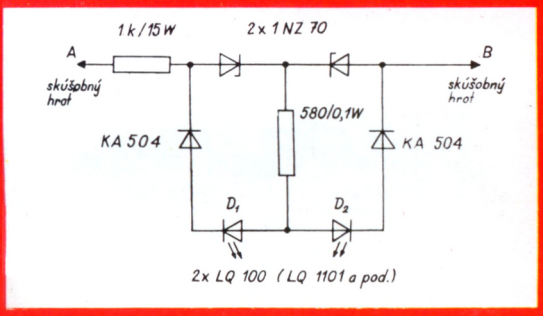

obr. 1

Svietivé diódy (LED) sa stali v poslednej dobe obľúbeným doplnkom rôznych elektronických zariadení. Presadili sa najmä pre takmer zanedbateľný odber elektrickej energie. Pomocou LED diód indikujeme zvyčajne zapnutie prístroja, prepnutie rozsahu, u rozhlasových prijímačov sú náhradou kedysi používaného tzv. magického oka a rôznych ručičkových indikátorov vybudenia. Zdá sa, že najrozšírenejšou možnosťou indikácie pomocou LED diód sú sledovače úrovne vstupných či výstupných signálov magnetofónov a zosilovačov. Určite by sme našli aj iné príklady využitia LED diód, ale ich použitie je neraz samoúčelné, podliehajúce trendu módnosti, či snahy o zlepšenie vonkajšieho vzhľadu prístroja.

Práca s LED diódami si však vyžaduje poznanie ich základných vlastností. Ich výhodou oproti žiarovkám je pomerne nízky odber elektrického prúdu, obyčajne je to hodnota okolo 10 až 20 miliampérov. Vzhľadom na to, že maximálne pretekajúci prúd nesmie dosiahnuť hodnotu vyššiu ako 20 miliampérov, je potrebné s LED diódou zapojiť do série odpor, ktorého hodnotu vypočítame podľa Ohmovho zákona $R = \frac{U}{I}$, teda pri U = 9 V použijeme ochranný odpor

$$R = \frac{9\ V}{0{,}02\ A} = 450\ \Omega.$$

LED diódy rozdeľujeme na bodové a svietiace celou plochou. Ďalšie rozdelenie vyplýva z farebnosti. V podstate sa na našom trhu môžeme stretnúť s červenými, zelenými, žltými i bezfarebnými LED diódami.

Skúšačka, ktorú predkladáme čitateľom, v plnej miere využíva na indikáciu stavu napätia LED diódy. Aby sme však aj my nepodľahli za každú cenu módnym trendom, predkladáme aj druhú skúšačku, ktorá namiesto LED diód využíva žiarovky. Funkčnosť obidvoch zariadení je v podstate rovnaká.

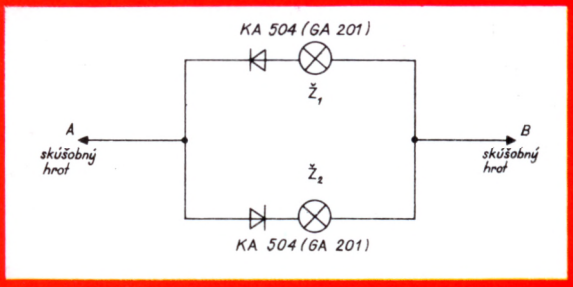

obr. 2

Skúšačka podľa obr. 1 spoľahlivo indikuje jednosmerné napätie v rozsahu od 4,5 V do 220 V s určením polarity a striedavé napätie v rozsahu od 8 V do 220 V.

Skúšačka podľa obr. 2 indikuje striedavé i jednosmerné napätie s tým rozdielom, že maximálna hodnota skúšaného napätia závisí od žiarovky. Môžeme teda použiť 6, 12, 24 a viac voltové žiarovky.

Aby sme mohli spoľahlivo určiť o aké napätie a akú polaritu ide, uvádzame pravdivostnú tabuľku — obr. 3.

Vzhľadom na to, že ide o prístroje, ktoré sú určené pre mládež, odporúčame ich používať pre striedavé napätie do maximálne 24 V a pre jednosmerné napätie maximálne 48 V.

obr. 3

A	B	$Ž_1$ (D_1)	$Ž_2$ (D_2)	U
−	+	SVIETI	NESVIETI	=
+	−	NESVIETI	SVIETI	=
~	~	SVIETI	SVIETI	~

Podľa Amatérskeho rádia
spracoval — AG —.

Sova z papiera a plastelíny

Materiál:

1. Biely výkres, modelovacia hmota (plastelína), nožnice
2. Biely výkres, náčrtový papier, biely papier, vodové farby, lepidlo, nožnice

Pracovný postup:

1. Z bieleho výkresu si vystrihneme maketu sovy. Na drsnejšiu stranu makety prstom rozotrieme základnú vrstvu hnedej plastelíny. Na túto vrstvu prstom nanášame a tvarujeme ďalšie vrstvy tak, aby vznikol plastický a farebne vyjadrený model sovy. Krídla, chvost a uši zvýrazníme hrubšou vymodelovanou vrstvou, oči, zobák a nohy urobíme nakoniec.
2. Z bieleho výkresu si vystrihneme maketu sovy. Náčrtový papier vymaľujeme na oboch stranách vodovými farbami v odtieňoch farby peria sovy. Namaľovaný suchý papier viackrát riadne pokrčíme a potom si natrháme vhodné kúsky na mozaiku sovy. Najprv z kúskov bieleho pokrčeného papiera nalepíme základ pre hlavu. Potom postupným prilepovaním vytvoríme hlavu, uši, trup. Krídla a chvost lepíme z dlhších kúskov tak, aby zostali čiastočne voľné. Nakoniec prilepíme oči, zobák a nohy.

ANNA KRAJČÍKOVÁ
Trnava

Snímky: R. Helexa

mini
VYCHOVÁVATEĽ
ROČNÍK 1986/1987
č. 6

Rozvíjanie žiackej literárnej tvorivosti II. časť

Hra so slovom

Túžba po vlastnej tvorivej činnosti, tá je v deťoch, ktoré píšu poéziu. Takéto deti tvorivo narábajú s každým slovom, ktoré použijú pri opise, rozprávaní, obraznom vyjadrení. Obohacujú svoju slovnú zásobu, nachádzajú nové významy slov a nepoznané vnútorné súvislosti vyjadrené vetou. *Slovo — pomenovanie, slovo — pocit, slovo — gesto, slovo — postoj, slovo — čin, slovo — hra... Vypovedané i napísané slovo.*

Hravé narábanie so slovami v rôznych obmenách a kombináciách je pravidelnou súčasťou práce v literárnom krúžku.

Uvádzam niekoľko prakticky overených slovných hier:

Vymysli čo najviac slov, ktoré ukrývajú v sebe iné slovo, napríklad:

OKO (bOKOm, OKOpávať, brOKOvnica, OKOlo, sOKOl);
SEN (SENo, SENdvič, straSENý, AnderSEN, napaSENý, zveSENá, SENzačne, báSEŇ);
NOS (podNOS, šetrNOSť, náNOS, poNOSuje sa, poNOSa, nestranNOSť).

Utvor vety iba z jednoslabičných slov. (Ten pes je tu?), z dvojslabičných (Poďme všetci domov, lebo bude pršať!) a z trojslabičných slov (Okolo obchodu lietajú papiere).

Vymysli krátky príbeh, v ktorom použiješ iba jednoslabičné slová:

(Bol raz pes. Mal dom. V ňom chcel hrýzť kosť.
„Psík, si u nás rád?"
„Nie! Chcem mať dom tam, kde je les!"
„Lež! Tu je dom, strom i ja. A ja ťa mám, môj psík, tak rád! Buď u nás! Lež a stráž náš dom!")

Slovná reťaz. — Žiak povie slovo. Posledná hláska tohto slova je začiatočným písmenom ďalšieho slova, ktoré už povie iný žiak (pes, *s*lovo, *o*hnica, *a*uto...)

Vetná reťaz. — Prvý žiak povie vetu. Posledné slovo vety je prvým slovom ďalšej vety, ktorú vypovie už druhý žiak. (Idem sa kúpať. Kúpať psíka tu nesmieš! Nesmieš odísť z domu!)

Žiak vymýšľa neobvyklé slovné spojenia, ktoré sa významom prekrývajú s daným slovom alebo slovným spojením:

slnečné lúče (žlté meče; pásiky, čo ťa sfarbia do červena; žlté vlákna pavučiny)

topoľ (vojak v pozore; výkričník)

púpavy (žlté koberce lúk; slniečko na stopke; žlté palety)

slnko (stočená stonožka s tisícimi nohami; ohrievač zeme)

báseň (nenásytné ústa, ktoré pohlcujú papier; pokoj; túžba)

písmeno (perokresba)

úsmev (vták, ktorý prelieta ľuďom po ústach; teplé ústa)

krtko (živý bager; čierna machuľa)

dom (hniezdo našej rodiny; moja magická kocka)

pero (auto bez kolies, ktoré po riadkoch premáva; otec písmen)

zošit (sklad písmen a číslic, ktoré ležia na policiach; park, v ktorom sa prechádzajú písmenkové rodiny; biele more s člnmi slov; vlak s vozňami slov)

rieka (silné vojsko kvapiek, ktoré postupuje dopredu a neľaká sa prekážok)

Vyberiem niekoľko metafor a žiaci ich „prekladajú" do hovorového jazyka (kúpem sa v lesnej tme; zapriahnem rybku do udice; v očiach máme ľad a ruky nám zamrzli; nad horou slnko v zlatej posteli zaspáva).

„Tí, ktorí pomaly, ale isto trielia k puberte, ale aj tí dávno po nej, by sa mali učiť pozerať na svet s nadhľadom, toleranciou. Ale aj s humorom, aby sa nadhľad nezmenil v krutosť." Teda s humorom. *My, dospelí, chránení škrupinou zvyklostí a konvencií, nesmieme sa báť vtipu, veselosti, žartovania. Nemôžeme byť ustráchaní a zmätení ani pri pomyslení na (dočasnú) možnosť straty autority učiteľa.*

Vymyslené prekrúcačky zdanlivo nesmerujú k žiadnemu konkrétnemu cieľu. Veď nerešpektujú skutočnosť, porušujú zákony reality, nemajú myšlienkovú a významovú súvislosť. Napríklad:

Oblieka ma bábika,
fľašu leje do mlieka.
Tatiana Matláková, 10 rokov

Ale žiak ani najmenej nežiada sankcionovanie takýchto výmyslov a odchýlení od reality. Ide o vtip, žart, humornosť. Do veršov sa vplieta fantázia, slovná i myšlienková obratnosť. Je to hra. Hra na základe vedomostí a poznatkov. Len na báze poznania dokáže žiak vymýšľať humorné situácie. Prekrúcačky sú akýmsi osviežením, zábavou v tvorivej činnosti, jedným zo spôsobov relaxácie.

Skupinu detí rozdelíme do trojíc. Najpohyblivejší z nej výrazom tváre, prudkými pohybmi a gestami naznačuje určitú činnosť (únavné kopanie krompáčom, ukladanie tovaru do regálov v samoobsluhe, odpratávanie črepov

a tekutiny z rozbitej fľaše alebo stopár na výpadovke, maratónske finále, chytanie hmyzu).

Partneri striedavo komentujú situácie, dramatizujú. Často sa stáva, že slová inšpiračne pôsobia na samotného protagonistu, podporujú a rozširujú jeho fantáziu v tejto, pre neho pohybovej etude. *Ide o symbiózu myšlienky, slova a pohybu.* Trojica žiakov sa harmonicky dopĺňa. Interpretačné schopnosti ozvláštnia každý detail. Slovné variácie znamenajú cibrenie jazykového prejavu (slovné a jazykové nuansy, obratnosť, pohotovosť, predvídavosť, zmysel pre detail, skratku a vtip).

Ak žiakom „sadne" tento druh slovnej a pohybovej improvizácie, môžu tú istú situáciu komentovať z dvoch zorných uhlov:

— jeden žiak z pozície chápajúceho a ohľaduplného priateľa;
— druhý žiak sa vysmieva, zosmiešňuje.

Ojedinele majú niektorí žiaci v základnej škole, najmä chlapci, schopnosť a chuť písať útočne, uštipačne, kritizovať nedostatky, útočiť na ne, ukázať na chyby dakoho alebo dačoho. V ich veršoch cítiť iróniu, výsmech.

Na stretnutí v literárnom krúžku snažia sa žiaci vymyslieť kritické alebo útočné, výsmešné dvojveršie (štvorveršie):

Žalobaba dlho neteší sa zo svojej výhry,
pri stretnutí sa jej radšej všetci vyhli.

To potom môžu použiť v básni:

Ž a l o b a b a

Celá trieda je na ňu zlosťou ako divá,
hoci vyzerá ako každá iná.
Žalobabu v triede majú,
žaluje až sa lavice zelenajú.
„Súdružkáá! Ten to a to vzal si do školy!"
A neboráka hneď poznámka v žiackej zabolí.
Žalobaba dlho neteší sa zo svojej výhry,
pri stretnutí sa jej radšej všetci vyhli.

Jaroslav Ožvalda, 13 rokov

E p i g r a m y — krátke, vtipné, výsmešné básne tiež nie sú príliš časté v literárnych textoch detí. Ak vycítim a spozorujem takúto schopnosť u niektorého žiaka, ponúknem mu námety na zamyslenie (blízka znečistená rieka; vzduch plný smogu; človek, ktorý dá prednosť jedlu pred všetkým ostatným; potok bez rýb; parádnica; klebetnica; záškolák). Už ponášky na epigramy znamenajú krok vpred. Napríklad:

M e s t o

Mesto a v ňom ľudí veľa,
lenže jednu chybu má:
To mesto od vzduchu zlého
vyčistiť sa nedá.

Richard Krištofík, 8 rokov

Krátke texty ku kresleným obrázkom, heslá, výzvy.

Napríklad k obrázku detí, ktoré zahadzujú nedojedenú desiatu vznikol text:

Nevedia, že v ceste na koláče
je veľa čestnej ľudskej práce.

Jaroslav Ožvalda, 13 rokov

Odpovedz jednou zaujímavou vetou.

Odpoveďou na otázku Čo je okno? môžu byť i slová Ľubomíra Feldeka: Okno je tanier, z ktorého jedávajú oči.

Žiakom kladiem otázky a oni sa snažia nájsť nevšednú a zaujímavú odpoveď. Niekedy i deti štylizujú otázky. Napríklad:

Prečo je toľko hviezd? (Čím viac hviezd, tým noc lepšie vidí.)

Ako sa narodí rozkvitnutý strom? (Zatvorený strom potiahne slnko za konáre.)

Prečo je havran čierny? (Vyletel vysoko k slnku a obhorelo mu perie.)

Odkiaľ berú lastovičky hlinené vlnky do svojich hniezd? (Zo zeme, lebo hniezdo je ako košík z nej upletený.)

Kedy sa ti topia oči? (Z bolesti; z Charlie Chaplina).

Vymysli názvy pre novovzniknuté hudobné skupiny (Zrkadlá, Senzahit, Škrupina, Šarvanec).

Pomenuj práve vzniknuté noviny (Naše ciele, Hlas z hôr, Slová pre vás, Študent) alebo časopisy (Vtáčie pierko, Aj naša príroda, Nové hity módy, Prsty a materiál).

Vymysli názvy kráterov, morí a pohorí na neznámej planéte. Riešeniu tejto úlohy môže predchádzať čítanie podobných názvov na mape Mesiaca, ktoré svojou nezvyklosťou pôsobia naozaj inšpiračne (napríklad more Hada, Poznané more, more Mokrín, more Túžob, more Mrakov, Okrajové more, more Jasu, záliv Horúčav, záliv Rosy, močiar Hniloby, močiar Spánku, jazero Smrti).

Hľadanie homoným (homonymum — slovo svojou zvukovou podobou zhodné s iným slovom, ale má celkom odlišný význam).

Žiaci hľadajú homonymá, ktoré patria do rovnakého slovného druhu:

pád (dopad), pád (gramatický);
koruna (platidlo), koruna (kráľovská);

a homonymá, ktoré nepatria do toho istého slovného druhu:

(v) háji (podstatné meno) — háji (sloveso)
nemá (prídavné meno) — nemá (sloveso).

Zaujímavé sú tiež homonymá, ktoré síce majú zhodnú zvukovú podobu, ale pravopis je odlišný (Rím-rým; plod-plot). Toto hľadanie rovnako znejúcich slov zaujíma i mladšie deti v literárnom krúžku. Klasifikáciu homonymických dvojíc robia starší žiaci.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

ZLATICA MATLÁKOVÁ
ŠD ZŠ Špačince